

Vzdělávání seniorů na univerzitě třetího věku

Bc. Barbora Mahdalová

Diplomová práce
2017

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Barbora Mahdalová**
Osobní číslo: **H150003**
Studijní program: **N7501 Pedagogika**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Vzdělávání seniorů na univerzitě třetího věku**

Zásady pro vypracování:

Studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti vzdělávání seniorů a jeho specifík, gerontagogiky a charakteristiky univerzit třetího věku.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně interpretace.

Prezentace výsledků, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BENEŠOVÁ, Dana. Gerontagogika: vybrané kapitoly. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2014. ISBN 978-80-7452-039-6.

KLEVETOVÁ, Dana a Irena DLABALOVÁ. Motivační prvky při práci se seniory. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2169-9.

MÜHLPACHR, Pavel. Gerontopedagogika. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2004. ISBN 80-210-3345-2.

ONDRÁKOVÁ, Jana. Vzdělávání seniorů a jeho specifika. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012. ISBN 978-80-7465-038-3.

ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Lucie SMĚKALOVÁ. Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika. Praha: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-5446-8.

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Zuzana Hrnčířiková, Ph.D.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce:

14. listopadu 2016

Termín odevzdání diplomové práce:

20. dubna 2017

Ve Zlíně dne 14. listopadu 2016

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 6.2.2014

Maldáková

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užíje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Abstrakt česky

Diplomová práce se zabývá vzděláváním seniorů na univerzitě třetího věku. Práce je rozdělena na dvě části – část teoretickou a část praktickou. V teoretické části diplomové práce jsou definovány pojmy, které se stářím a stárnutím souvisí. Vymezuje pojmy z oblasti vzdělávání seniorů a jeho specifika. Dále je v teoretické části diplomové práce věnována pozornost univerzitám třetího věku.

V praktické části je popsán výzkum, který realizujeme s posluchači Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Cílem bylo zjistit, jak posluchači hodnotí nabídku studia a jak hodnotí výuku. Dalším cílem zjistit návrhy posluchačů, které by vedly ke zlepšení výuky. Součástí praktické části je zpracování a vyhodnocení získaných dat včetně jejich shrnutí.

Klíčová slova:

Stáří, senior, vzdělávání seniorů, metody vzdělávání, univerzita třetího věku.

ABSTRACT

The thesis deals with the education of seniors at the University of the Third Age. The work is divided into two parts - the theoretical and the practical. The aim of the theoretical part was to define the terms associated with age and aging. We define concepts of senior education as well as its specifics. Furthermore, the theoretical part of the thesis focuses on the universities of the third age.

The practical part is based on the research which was realized by the students of the University of the Third Age at Tomas Bata University, in Zlin. The goal was to determine how students evaluate the range of fields of studies and the tuition. Another objective of the work was to identify suggestions leading to the tuition improvement. The practical part of the thesis includes both interpretation of acquired data and their summaries.

Keywords:

Age, senior, senior education, education methods, the University of the Third Age.

Prohlášení:

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Poděkování:

Vyjadřuji poděkování PhDr. Zuzaně Hrnčířikové, Ph.D. za metodické vedení, významné rady a poznámky při zpracovávání diplomové práce. Současně děkuji studujícím seniorům, kteří mi ochotně vyplnili dotazník v rámci mého výzkumu. V neposlední řadě bych chtěla také poděkovat mé rodině za podporu během celého studia.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 STÁŘÍ A STÁRNUTÍ	12
1.1 TEORIE STÁRNUTÍ.....	13
1.2 DĚLENÍ VĚKU	15
1.3 FYZICKÉ STÁRNUTÍ.....	17
1.4 PSYCHICKÉ STÁRNUTÍ.....	18
1.5 SOCIÁLNÍ STÁRNUTÍ	20
2 VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ	23
2.1 FUNKCE VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ.....	24
2.2 MOTIVACE SENIORŮ KE VZDĚLÁVÁNÍ.....	25
2.3 ZNAKY UČENÍ SENIORŮ.....	27
2.4 SPECIFIKA VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ	28
2.5 BARIÉRY PŘI VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ	29
2.6 VZDĚLAVATEL A JEHO SPECIFIKA PŘI VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ.....	30
3 METODY VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ	33
4 UNIVERZITA TŘETÍHO VĚKU	35
4.1 CÍLE UNIVERZITY TŘETÍHO VĚKU	36
4.2 PRINCIPY UNIVERZITY TŘETÍHO VĚKU	37
4.3 UNIVERZITA TŘETÍHO VĚKU VE ZLÍNĚ.....	37
II PRAKTICKÁ ČÁST	39
5 KVANTITATIVNÍ VÝZKUM	40
5.1 VÝZKUMNÉ OTÁZKY A HYPOTÉZY	40
5.2 ZDŮVODNĚNÍ POJETÍ VÝZKUMU	42
5.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR	42
5.4 VÝBĚR VÝZKUMNÉ TECHNIKY	43
5.5 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT	45
6 VÝSLEDKY KVANTITATIVNÍHO VÝZKUMU A JEJICH INTERPRETACE	49
6.1 VÝZKUMNÉ OTÁZKY A HYPOTÉZY	52
6.2 DISKUZE	70
ZÁVĚR	73
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	75
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	78
SEZNAM OBRÁZKŮ.....	79
SEZNAM TABULEK	80
SEZNAM GRAFŮ.....	81
SEZNAM PŘÍLOH	82

ÚVOD

Lidé se v dnešní době dožívají vyššího věku, než tomu bylo dříve. Dožívání vyššího věku ovlivňuje kvalitnější zdravotní péče a lepší životní styl. Mnoho seniorů tráví svůj volný čas aktivně a nechybí jim ani společenský kontakt. Seniorů přibývá a mění se jejich styl života a možnosti, které mohou využívat. Seniori v české společnosti představují velkou skupinu a právě vzdělávání seniorů nabývá na své důležitosti. Seniori si čím dál více uvědomují důležitost vzdělání. Chtějí získávat nové poznatky, zkušenosti, dovednosti a zároveň tak prožít kvalitnější stáří. Tito seniori využívají různých nabízených možností vzdělávání na Univerzitách a Akademiích třetího věku, v různých volnočasových klubech, v počítačových kurzech a dalších vzdělávacích aktivit. Vzdělávání seniorů je považováno za důležitou složku celoživotního vzdělávání a učení.

Tématem práce je vzdělávání seniorů na univerzitě třetího věku. Prostřednictvím cílů zjišťujeme, jak studenti univerzity třetího věku hodnotí nabídku studia, jak studenti univerzity třetího věku hodnotí výuku, a zjišťujeme, jaké jsou návrhy studentů U3V na zlepšení výuky na univerzitě třetího věku.

Práce je rozdělena do dvou částí - teoretické a praktické.

V teoretické části diplomové práce jsou definovány pojmy, které se stárím a stárnutím souvisí. První kapitola obsahuje také fyzické, psychické a sociální stárnutí. V další kapitole vymezujeme funkce vzdělání seniorů, popisujeme motivace, které vedou seniory ke vzdělání a jsou zde i zahrnuty bariéry při vzdělání seniorů. Poslední kapitola se věnuje univerzitám třetího věku. Zde jsou popsány cíle a principy univerzity třetího věku. Jelikož výzkum realizujeme na Univerzitě třetího věku ve Zlíně je součástí této kapitoly i subkapitola o U3V ve Zlíně.

V praktické části je popsáno výzkumné šetření. Výzkum je proveden pomocí dotazníkového šetření. Respondenti jsou seniori, kteří studují na Univerzitě třetího věku ve Zlíně. Na závěr práce zpracováváme a vyhodnocujeme získaná data včetně jejich shrnutí.

TEORETICKÁ ČÁST

1 STÁŘÍ A STÁRNUTÍ

Základními pojmy seniorské problematiky jsou stáří, stárnutí, kvalita života, křehkost, gerontologie a geriatrie. Z anglického jazyka můžeme uvést pojmy, které se seniorskou problematikou souvisí, jako například theelderly (starší lidé), age (stáří, věk), ageismus (diskriminace seniorů na základě jejich věku) a méně známý pojem frailty (křehkost). Stáří je poslední vývojová etapa, která uzavírá lidský život. Jedná se o projev a důsledek involučních změn, probíhajících druhově specifickou rychlostí a výraznou interindividuální variabilitou a vedoucích k typickému obrazu označovanému jako fenotyp stáří. Fenotyp stáří je ovlivněn vlivy prostředí, zdravotním stavem, životním stylem, vlivy sociálně ekonomickými i vlivy psychickými (Čevela, Kalvach a Čeledová, 2012, s. 19-21).

Rabušic (2002, s. 3-4) zmiňuje, že stárnutí se netýká pouze jednotlivce, ale týká se také populace. Jenže populace mají, na rozdíl od jedinců, schopnost nejen stárnout, nýbrž dokonce mládnout. Tento fakt je dán tím, že stárnutí populace není biologickým procesem, jak je to tomu u stárnutí jedinců, nýbrž procesem strukturálním. Jedinci stárnou biologicky, populace stárnou strukturálně, tedy proto, že se mění jejich složení, že narůstá podíl osob, které jsou považovány za staré.

Dienstbier (2012, s. 18) upozorňuje, že stárnutí je velmi důležitý děj v každém lidském životě, a proto je také předmětem mezinárodních studií. Obor, který se zabývá stárnutím, se jmenuje gerontologie. Nepleťme si to s geriatrií, ta se zabývá nemocemi ve stáří a jejich léčením. Obě tyto disciplíny patří k mladým vědním oborům.

Pojem stárnutí také vymezují Hrozenková a Dvořáčková (2013, s. 12) *Stárnutí je proces charakterizován strukturálními a funkčními změnami organismu a také pokles schopností a výkonosti jedince.*

Vágnerová (2000, s. 446-447) uvádí, že postoj k vlastnímu stárnutí a ke stáří obecně bývá u každého jedince rozdílný. Lidé se mohou lišit z hlediska přiměřenosti svých názorů, chování a prožitků. Adaptace na stárnutí může mít různý průběh v čase, zpravidla také v závislosti na vnějších stresorech i změnách somatického a psychického stavu. Zvládnutí zátěže stárnutí je závislé na schopnosti i motivaci aktivizovat přiměřené a účelné obranné mechanismy.

Adaptace na stáří lze vymezit v rámci několika osobnostních dimenzí (Vágnerová, 2000, s. 447):

- a) aktivity – pasivity;
- b) optimismu – pesimismu;
- c) přijetí – popření reality.

Na této úrovni můžeme rozlišit pět následujících modelů (Vágnerová, 2000, s. 447):

- Jedinec, který stáří reálně akceptuje, je optimistický a aktivní, hledá různé způsoby, jak stáří přijatelným způsobem zvládnout.
- Jedinec, který je realistický a přijatelně optimistický, ale je pasivní. Takovému jedinci nevádí závislost na druhých, není ambiciózní a spokojí se s málem. Mívají nízké sebehodnocení, nejsou ochotni dělat nějakou aktivitu. Nezáleží jim na tom, jak vypadají.
- Jedinec, který se odmítá smířit s tím, že stárne. Takoví jedinci bývají aktivní, odmítají pomoc od druhých. Nechtějí vypadat jako starci.
- Jedinec, který je realistický a zároveň pesimistický, považuje stárnutí za něco hrozného, až jako katastrofu. Tito jedinci bývají aktivní, někdy volí nevhodné způsoby reagování. Občas bývají i agresivní a nic od života už nečekají. Může se projevit úzkost a nejistota. Takoví jedinci mohou být i zahořklí a nenávistní.
- Rezignující a pesimistický postoj k vlastnímu stáří je spíše krajní alternativou. Tito jedinci mohou být depresivní a pasivní. Od svého života už nic pozitivního neočekávají a ani si nemyslí, že by pro zlepšení mohli cokoli udělat. Tento postoj se objevuje častěji v období pozdního stáří, někdy může vzniknout i jako důsledek zhoršení somatického zdraví.

1.1 Teorie stárnutí

Teorií o stárnutí lidského organismu je mnoho. Všeobecně můžeme stárnutí diferencovat na dvě hlavní kategorie – teorie z opotřebování, které vysvětlují stárnutí poškozenými strukturami a funkcemi lidského těla. Druhá kategorie teorií nahlíží na stárnutí jako na program, který vede ke změnám v genech. Můžeme si například uvést, že genetická teorie se zakládá na delším věku rodičů, kde je pravděpodobnost, že pokud se rodiče dožívají vysokého věku, také jejich děti se dožijí vysokého věku a naopak. Mutační teorie vychází z poznatků, že během celého života dochází v jeho somatických buňkách

k hromadění mutací. Tyto mutace jsou považovány za prvotní příčinu stárnutí (Hrozenská a Dvořáčková, 2013, 28-31).

Venglářová (2007, s. 11-12) uvádí, že přestože každý člověk prožívá život svým způsobem, lze se shodnout na významných okamžicích, které přichází s vyšším věkem. Změny v období stáří se odehrávají v rovině tělesné, psychické i sociální. Tyto změny jsou vzájemně propojeny. Pro inspiraci autorka nabízí přehled základních změn, které se dějí ve stáří.

Tabulka 1 Změny ve stáří

Tělesné změny	Psychické změny	Sociální změny
<ul style="list-style-type: none"> změny vzhledu změny činnosti svalů změny trávicího systému změny vylučování úbytek svalové hmoty kardiopulmonální změny 	<ul style="list-style-type: none"> zhoršení paměti nedůvěřivost snížená sebedůvěra nedůvěřivost emoční labilita změny vnímání zhoršení úsudku 	<ul style="list-style-type: none"> odchod do penze změna životního stylu stěhování ztráta blízkých osob osamělost finanční obtíže

(Zdroj: Venglářová, 2007, s. 12) - upraveno

Podle Mühlpachra (2004, s. 22) je stárnutí proces individuální, který probíhá u každého jedince do určité míry svým tempem. Danou nejen různou genetickou výbavou, ale také různými životními podmínkami, odlišným zdravotním stavem a životním stylem. Současně se jedná o proces heterochronní, postihuje nerovnoměrně různé struktury a funkce organismu. Opět to zčásti souvisí s jejich zatěžováním a stimulováním nebo poškozováním.

Autorka Mlýnková (2011, s. 13-14) nás seznamuje s následujícími teoriemi stárnutí:

- Teorie o působení zevních vlivů – ekologická teorie říká, že zevní vlivy proces stárnutí ovlivňují buď pozitivně, nebo negativně. Patří sem skladba potravy, působení mikroorganismů, působení stresových a dalších faktorů.
- Teorie volných radikálů – volné radikály jsou škodlivé sloučeniny, které poškozují membrány a další části buněk.

- Imunologická teorie – při dělení buněk nastávají chyby, které organizmus není schopen s narůstajícím věkem rozpoznat a odstraňovat.

Jarošová (2006, s. 15) se zmiňuje o sociální teorii, vztahující se ke stáří a stárnutí, které jsou ovlivňovány strukturou společnosti a příslušnou sociální změnou. Postoj k seniorům je ovlivněn jejich počtem. Ve společnosti, v níž je vysoké procento seniorů, je vyšší riziko jejich devalvace a naopak – ve společnosti a jejich nízkým zastoupením se senioři těší vyššímu sociálnímu statusu.

Weber a kol. (2000, s. 13-15) uvádí, že teorie stárnutí je také možno dělit podle dvou následujících hlavních skupin:

- Stochastické teorie – podstatou je předpoklad, že stárnutí je spojené s náhodným dějem a s věkem přibývá poruch buněčného řízení.
- Nestochastické teorie – tato teorie vychází z principu, že stárnutí je geneticky předurčeno.

Tyto dvě teorie stárnutí se navzájem nevylučují, neboť v průběhu života dochází postupně k poklesu vlivu aktivní genetické kontroly a zvyšuje se vliv stochastického působení. Projevuje se posun v důležitosti působení genů od obecných k druhově specifickým (Troen, 2003, s. 9).

Jarošová (2006, s. 15) uzavírá teorie stárnutí shrnutím, že stárnutí je děj multifaktoriální, sestávající ze základu genetického a z procesů zevních a vnitřních vlivů. Autorka Jarošová dále připomíná, že teorie jsou v praxi neprověřené a nezohledňující všechny ovlivňující faktory. Každá teorie se zaměřuje pouze na dílčí oblast.

1.2 Dělení věku

Věk je považován za jednu ze základních charakteristik člověka. Jde o důležitý ukazatel. Samotný věkový údaj však nemá dostatečně vypovídající hodnotu, a to zejména ve stáří. Věkové kategorie jsou členěny několika odlišnými způsoby (Malíková, 2011, s. 14).

V současné době je velmi rozšířené a užívané členění stáří podle Mühlpachra (2004, s. 14), který dělí stáří následovně:

65 – 74 let	mladí senioři (problematika volné času, aktivit, seberealizace);
75 – 84 let	staří senioři (změna funkční zdatnosti, atypický proběh nemoci, specifická medicínská problematika);

85 let a více velmi staří senioři (na svém významu nabývá problém se soběstačností a zabezpečeností).

Mlýnková (2011, s. 14) uvádí periodizaci stáří podle Světové zdravotnické organizace, která dělí stáří následovně:

60 – 74 let rané stáří;

75 – 89 let vlastní stáří;

90 let a více dlouhověkost.

Dále autorka uvádí, že v souvislosti s věkem existují termíny kalendářní stáří (dané věkem člověka) a biologické stáří (podmíněné zdatností seniora, jeho vitalitou a zdravím).

Dle Haškovcové (2010, s. 21) se v odborné literatuře vyskytuje také označení young old nebo jen old. Termín old old je rezervován pro „staré staré“, tedy pro osoby starší 75 resp. 80 let. Ti, kteří překročili 85 let, jsou označováni jako very oldold, tedy „velmi staří staří“, neboli dlouhověcí. Tato terminologie má své věcné opodstatnění. Zatímco u mladých seniorů je v pozornosti problematika penzionování, seberealizace a možnosti dalších aktivit. Pro staré seniory jsou aktuální častější zdravotní potíže a nemoci, případně také osamělost.

Podle Hegyiko (2001, s. 11) je možné věk člověka dělit i z hlediska mnohých aspektů:

- Chronologický věk – nebo také věk kalendářní, který odpovídá skutečně prožitému času bez ohledu na stav organismu.
- Biologický věk – je důsledkem geneticky řízeného programu, působení zevního prostředí, způsobu života a přítomnost chorob nebo úrazů.
- Funkční věk – je daný souhrnem charakteristik biologických, psychologických a sociálních.
- Psychologický věk – je důsledkem funkčních změn v průběhu stárnutí, subjektivního věku a individuálních osobnostních rysů.
- Sociální věk – zahrnuje přítomnost resp. nepřítomnost životního programu a do jisté míry závisí na věku.

Podobně jako autor Hegyiko (2001, s. 11) rozlišuje věk i autor Stuart – Hamilton (1999, s. 21):

- Chronologický věk – podle data narození.
- Sociální věk – vztahuje se společenskému chování.
- Biologický věk – posuzuje se podle tělesných stránek.

- Psychologický věk – zdůrazňují se duševní stránky stárnutí.

Hrozenská a Dvořáčková (2013, s. 13) dělí stáří podle vývojové etapy lidského jedince, které může být diferencováno na tři podobdobí:

od 60 – 65 let	období počátečního stáří;
od 75 let	období pokročilého stáří;
od 90 let	období vrcholného stáří, toto období můžeme nazývat tzv. dlouhověkostí.

Vágnerová (2007, s. 299) dělí stáří na dvě období následovně:

60 – 75 let	období raného stáří;
75 let a více	období pravého stáří.

1.3 Fyzické stárnutí

Stárnutí je přirozený fyziologický proces. Dochází při něm k řadě významných změn, které postihují organismus. Změny v oblasti fyzické se ve vzdělávání projevují především zhoršením odolnosti vůči nepříznivým a rušivým vlivům, úbytkem energie, snižováním senzomotorické kapacity (zrak a sluch). K věkovým změnám podléhá také volná i mimovolná pohybová aktivita člověka. Nejvýznamnější změnou je ubývání rychlosti pohybů, zpomaluje se psychosomatické tempo. Ve stáří dochází i k prodloužení reakčního času. Jedná se o prodloužení doby mezi působením podnětu a následnou reakcí na něj. Mohou se také objevovat zdravotní omezení, včetně problémů s pohyblivostí. Fyzické faktory hrají v procesu vzdělávání seniorů velmi důležitou roli. Organizátoři seniorského vzdělávání je musí při plánování vzdělávacích aktivit brát v úvahu, uvědomovat si je a zohledňovat je (Špatenková a Smékalová, 2015, s. 64-65).

Autorka Mlýnková (2011, s. 21) uvádí, že fyzické změny ve stáří se týkají většiny orgánových soustav a jejich orgánů. Nejvíce nápadné jsou na kůži nebo pohybovém systému, které vidíme. Dále pak mohou probíhat v:

- kardiovaskulárním systému;
- respiračním systému;
- trávicím systému;
- pohlavním a vylučovacím systému;
- nervovém systému;
- smyslovém vnímání a spánku.

Zdůrazňování zdravotních problémů a záměrnost na vlastní tělo může významně zkomplikovat i sociální postavení staršího člověka. Tendence vynucovat si pozornost pomocí somatických stesků je běžnou obrannou reakcí starých lidí. Pokud se někdo bude nadměrně koncentrovat na své choroby a o nic jiného neprojeví zájem, zvýší se riziko, že bude ostatními lidmi odmítán (Vágnerová, 2007, 313-314).

Podle Janiše a Skopalové (2016, s. 42-44) je termín autonomie neoddělitelně spojen s fyzickými změnami ve stáří. Pokud tedy termín autonomie chápeme, jako nepotřebujeme pomoc od druhé osoby. I když výrazně snižujeme celkový význam samotného pojmu autonomie, je v této části toto pojetí určující a vychází i ze samotného chápání pojmu autonomie tak, jak si jej vysvětlují samotní seniori. K tomuto zjištění dospěla na základě výzkumu i autorka Sýkorová.

Sýkorová (2007, s. 86) shrnuje odpovědi seniorů do následujících čtyř rámcových odpovědí:

- „*být schopen či umět postarat se o sebe a domácnost sám*“;
- „*nepotřebovat druhé, respektive nebýt na ně odkázán*“;
- „*nemuset žádat druhé o pomoc, doprošovat se a nebýt jim zavázán*“;
- „*nezatěžovat druhé*“.

1.4 Psychické stárnutí

Vágnerová (2007, s. 317-318) popisuje psychosociálně podmíněné změny ve stáří. Obecné očekávání přijímá stagnaci většiny kompetencí seniorů, což společně s úbytkem povinností, i s jejich narůstající pohodlností, připívá ke změnám. Tyto změny nejsou pouze projevem biologického stárnutí, ale jsou i sociálně podmíněny. Pokles funkčních rezerv a také zhoršení adaptačních schopností, včetně kognitivních kompetencí, mohou ovlivňovat i psychosociální faktory:

- Psychické změny ve stáří mohou být ovlivněny tzv. kohortovou příslušností. Lidé stejné generace získali určité vzdělání, mají podobnou sociální zkušenost, působili na ně podobné sociokulturní vlivy. Tito lidé byli v průběhu svého života zatíženi stejnými makrosociálními stresy a traumaty.
- Psychické změny ve stáří mohl ovlivnit individuálně specifický životní styl a různé návyky lidí. Většina schopností a dovedností už nejsou v období stáří potřebné

a tudíž nejsou využívány. Starší lidé mohou nabývat dojmu, že jejich život má charakter stereotypu, k jehož zvládnutí jim stačí mnohem méně.

- K psychickým změnám v období stáří mohou přispívat očekávání a postoje společnosti, manipulující senioři k přijetí určitého postoje a modelu chování, jež mohou mít různé, jak příznivé tak i naopak nepříznivé důsledky na starší osoby.

Haškovcová (2010, s. 156-157) uvádí, že nástup psychickým změn ve stáří bývá pozvolný. Ze začátku se vyskytuje jen pár obtíží. Stárnoucí člověk si „nabaluje“ negativa, které stáří přináší postupně a důležité je, že těmto negativům může člověk postupně čelit. Záleží na každém jedinci, zda se pokusí minimalizovat či kompenzovat takové vlastnosti, které on sám nebo jeho rodina, považují za nepříjemné. Předpokladem stárnutí s převahou pozitiv jsou znalosti jak o zákonitostech psychického stárnutí, tak o prostředcích, jak je mírnit. Autorka dále uvádí, že zvýšenou pozornost by měl každý senior věnovat pěstování harmonie a usilovat o to, aby byla zachována i tehdy, kdy stárnutí s sebou přináší pokles výkonu. Stárnoucí člověk musí umět šetřit silami a měl by je investovat účelně.

Paměť ve stáří se ve většině případů mění z mechanické na logickou. Starší lidé si obvykle obtížněji osvojují učivo, kde chybí logické uspořádání a logická struktura. Pokud učivo, které je seniorům předkládáno, má logické uspořádání, je výkon učících se seniorů téměř srovnatelný s výkonem jiných účastníků vzdělávání (Skalka a Livečka, 1979, s. 129). Ve věku od 70 do 90 let dochází výrazněji ke zhoršování paměti. Zejména se zhoršuje schopnost zapamatovat si nové informace, ale schopnost pamatování si starších informací zůstává zachována, nebo dokonce se může u některých jedinců i zlepšovat. V pamětních funkcích a výkonech existují značné individuální rozdíly. Tyto rozdíly ovlivňují především genetické předpoklady, aktuální zdravotní stav, zkušenosti, postoj a duševní činnost. S přibývajícím věkem se paměť zhoršuje, ovlivněny jsou především výkony v oblasti krátkodobé paměti (Holmerová a kol., 2014, s. 88-89).

Jarošová (2006, s. 24-25) uvádí následující typické změny v psychické oblasti a v oblasti intelektových schopností u seniorů:

- zvýšené zapomínání, snížení schopnosti paměti, koncentrace, výbavnosti, zapamatování si nových informací;
- snížení funkce řeči a porozumět řeči;
- snížení výkonnosti intelektových funkcí;
- výkyvy nálad, změny požadavků a zvýšená emoční labilita a nestabilita;

- pokles zájmů (apatie, rezignace, sociální izolace, neochota seniora zapojit se do činností apod.);
- orientace na rodinu, zdraví a duchovní hodnoty;
- změny potřeb a jejich pořadí;
- změna zájmů a potřeby jejich uspokojení (obvykle klesá, ale někdy se naopak probouzí zájem o nové činnosti);
- snížená schopnost adaptace na změny, na nové a náročné situace.

Autor Kebza (2005, s. 62) popisuje, že kvalita života v období stáří v psychologickém pojetí můžeme chápat z více hledisek. Jednak se může jednat o zjišťování životní spokojenosti, kdy hledáme odpovědi na otázky, co činí člověka v období stáří spokojenějšího. Dále se také zjišťuje, jaké faktory přispívají a jaké faktory ovlivňují spokojenost. Jindy můžeme hovořit o prožívání subjektivní pohody a klademe důraz na všeobecné hodnocení kvality života. Často se setkáváme, že štěstí je označováno jako naše vlastní stránka kvality života.

Holmerová a kol. (2014, s. 88-89) uvádějí, že aktivní duševní činností lze paměť trénovat, rozvíjet a také udržovat. Pro inspiraci autoři nabízí přehled faktorů zlepšující či naopak zhoršující zapamatování informací u seniorů.

Tabulka 2 Faktory zlepšující či zhoršující zapamatování informací u seniorů

Faktory zlepšující zapamatování	Faktory zhoršující zapamatování
dostatečná koncentrace pozornosti	stres
zájem, motivace, pozitivní emoce	apatie, nedostatek zájmu
opakování	bolest, špatný zdravotní stav
odpočinek, relaxace, spánek	únava, přetížení, nedostatek spánku
propojení s nějakou osobní asociací	deprese a jiné emoční poruchy
kvalitní strava, dostatek minerálů	nevyhovující denní doba
vyvětraná místnost, pohybová aktivita	některé léky

(Zdroj: Holmerová a kol., 2014, s. 89) – upraveno

1.5 Sociální stárnutí

Sociální stárnutí je dáno souhrnem sociálních změn. Jedná se o změny sociálních rolí, postojů a sociálního potenciálu. Mezi typické události, které se dějí v pokročilém věku, jsou

penzionování, pokles životní úrovně, nezaměstnanost, odchod dětí, ovdovění a ztráta inspirace. Přijetí role penzisty a starého člověka obvykle souvisí s funkčními nedostatky a také různou mírou znevýhodnění oproti mládí. Jedná se o vystoupení ze světa mladých, mladých schopností, zájmů, povinností a motivací. Za počátek sociálního stárnutí se zpravidla považuje odchod do důchodu či věk vzniku nároku na starobní důchod (Čevela, Kalvach, Čeledová, 2012, s. 26).

Autor Mühlpachr (2004, s. 19) uvádí, že *Sociální stáří je dáno změnou rolí, životního způsobu i ekonomického zajištění.*

Malíková (2011, s. 21-22) informuje, že stárnutí je také ovlivněno sociálními aspekty. Těchto aspektů je celá řada. Pokud budeme stárnutí vnímat podle teorie psychosociálního vývoje E. H. Eriksona, musíme přijmout, že nejdůležitějším úkolem jedince ve věku nad 60 let je potřeba dosáhnout integrity a to v pojetí svého vlastního života. Podle již zmiňovaného Eriksona každý jedinec v tomto věku řeší konflikt mezi integritou a zoufalstvím. Aby jedinec dosáhl integrity, jsou potřebné základní následující podmínky: pravdivost, smíření a kontinuita. Správní zpracování integrity vede jedince, že přijme globálně celý svůj život a přijímá jeho smysl. Akceptuje své stáří, své chyby a omyly, svá nesplněná přání a nedosažené cíle. Přijímá sám sebe takového, jaký je, odpouští si a neodsuzuje se. To dává jedinci prostor svobodně a důstojně dožít. Jinak nemůže dosáhnout integrity. Nezpracování tohoto tématu vede jedince k postupně se rozvíjejícím psychickým změnám a změnám rysů osobností. V konfliktu vítězí zoufalství. Realita se stává neúnosnou a tak změna psychických funkcí a projevů v chování napomáhá přežívat období stáří, ale nedovoluje jeho důstojné prožití.

Autor Jarošová (2006, s. 31) uvádí následující nejvýznamnější pozitivní sociální aspekty:

- funkční rodina – dobré vztahy v rodině, citová pouta;
- plánovaná ekonomická příprava na stáří – zajištění bydlení, penzijní připojištění;
- příprava na vyplnění volného času – koníčky, zájmy, výpomoc atd.;
- možnost uspokojení potřeb seniora.

Malíková (2011, s. 22) naopak uvádí nejvýznamnější nepříznivé sociální aspekty:

- odchod do starobního důchodu – tuto změnu zpravidla hůře zvládají muži;
- omezení ve společenských, kulturních a jiných aktivitách;
- změna ekonomické situace – zhoršení finančního zabezpečení;

- generační osamělost – smrt partnera;
- zhoršená možnost kontaktu s přáteli a jinými osobami;
- sociální izolace – omezení rodinných kontaktů, omezení kontaktů s přáteli;
- fyzická závislost – z důvodu nemoci;
- změna životního stylu;
- strach ze samoty, stáří a nesoběstačnosti.

Špatenková a Smékalová (2015, s. 70) uvádějí, že sociální kontakty seniora přirozeně řídnou. Přátelé a známí seniora umírají nebo jim jejich zdravotní stav nedovoluje stýkat se se svými vrstevníky. Sociální kontakty seniora se tak spíše odehrávají pouze v rámci rodiny, kde se senior cítí jistý. Na druhou stranu kontakt s vrstevníky seniorovi přináší větší pochopení pro různé obtíže, které senior prožívá. Při kontaktu s vrstevníky cítí senior generační solidaritu. Senior může trpět sociální izolací, což může být způsobeno především psychickým či fyzickým stavem. Jedná se o slábnutí zraku a sluchu, zhoršení paměti a podobně. Senior se také musí vyrovnat se změnou určitých sociálních rolí, které se vážou na stáří. Sem patří například ztráta profesní role. Naopak nové role senior získává, například roli dědečka a babičky, nebo roli posluchače, účastníka vzdělávacího kurzu. Autorky na závěr zmiňují, že výše zmíněné nové role mohou být pro seniory velmi naplňující a obohacující.

2 VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ

Senioři mohou být vnímáni na jedné straně jako stejnorodá skupina, na straně druhé jako značně rozdílní. Stejnorodost je dána přibližně stejným věkem a ukončenou pracovní činností. Odlišnost vyplývá z různé úrovně dosaženého vzdělání, předchozího zaměstnání, finančních možností a životních zkušeností. Je potřeba nabídnout seniorům širokou škálu vzdělávacích a volnočasových možností. Pestrá aktivita v seniorském věku, spolu s odpovídající terénní péčí a navyšováním vhodných bytů pro seniory, mohou napomoci ke snížení počtu požadavků na speciální zdravotní péči a počtu seniorů žádajících o pobytové zařízení (Benešová, 2014, s. 107-108).

Definice gerontagogiky dle Čornaničové (2007, s. 30) *Gerontagogika je specializovaná vědní disciplína, zaměřená na zkoumání a systematizaci poznatků, týkajících se edukace v séniu a edukace ve vztahu k seniorskému věku člověka.*

Mühlpachr (2004, s. 127) v publikaci vymezuje gerontagogiku jako *multidisciplinární teoreticko-empirickou disciplínu, která je zaměřená na pomoc, péči a podporu seniorů.*

Vzdělávání seniorů je označováno také jako vlastní edukace v seniorském věku, reprezentuje rozsáhlou oblast zkoumání, kde účastníci jsou senioři. Za cíl si klade smysluplně využít volný čas ve stáří, vedení k aktivnímu stáří a k uplatnění vlastních tvořivých schopností. Vzdělávání seniorů pomáhá a také přispívá k naplnění životních potřeb, pozitivně usměrňuje postoj k vlastnímu stáří. Senioři jsou vnímáni jako individuality s osobitými psychofyzilogickými vlastnostmi, které jsou dané sociálními rolemi a různými hodnotovými orientacemi (Benešová, 2014, s. 12).

Verner a Booth (1964 In Špatenková a Smékalová, 2015, s. 40) uvádějí, že vzdělání seniorů může být považováno jako prostředek nebo jako cíl. Pokud budeme vzdělávání seniorů považovat za prostředek, je vzdělávání seniorů nástrojem pro sociální účely, například pro setrvání na trhu práce, zlepšení pracovního uplatnění, získání sociální role, zvýšení psychického či fyzického zdraví, informovanost spotřebitele nebo například ke zvýšení funkcí gramotnosti apod. Pokud je vzdělávání seniorů považováno za cíl, je tedy nástrojem rozvoje lidského potenciálu a přenosu kultury, například učení pro učení, zajištění kulturní kontinuity, zvýšení psychické i fyzické pohody v rámci obecného konceptu volného času a rozvoj celoživotního učení.

Klevetová a Dlabalová (2008, s. 54) zmiňují, že činnosti a záliby seniorů jsou tvůrcem jejich potěšení, posilují funkce mozku a kognitivní funkce jako jsou paměť, myšlení, pozornost, představy, řeč apod.

2.1 Funkce vzdělávání seniorů

Funkce vzdělání seniorů můžeme ale také dělit podle jiných kategorií, například podle zaměření na některé osobnostní stránky účastníka vzdělávání:

- **Vzdělávací funkce** je zaměřena na získávání poznatků, informací, zkušeností, osvojování si dovedností.
- **Kulturně-kultivační funkce** je zaměřena na rozvoj osobnosti v oblastech uměleckých, kulturních a pohybových.
- **Sociálně-psychologická funkce** je zaměřena na oblast sociálních vztahů, psychologického rozvoje, cílené aktivity (Haškovcová, 2010, s. 129).

Dále můžeme funkce vzdělávání seniorů kategorizovat následovně:

- **Funkce preventivní** - jedná se o vzdělávací aktivity, které jsou prováděny v určitém předstihu a pozitivně ovlivňují průběh stárnutí a kvalitu života.
- **Rehabilitační funkce** - jedná se o funkce znovuobnovování a udržování fyzických a duševních sil, zachování praktické soběstačnosti.
- **Anticipační funkce** - pozitivní připravenost na změny ve stylu života, hlavně při odchodu do starobního důchodu.
- **Kompenzační funkce** - vzdělávací aktivity kompenzující úbytek sociálních kontaktů.
- **Posilovací funkce** - udržování fyzických a duševních sil, zachování praktické soběstačnosti.
- **Aktivizační funkce** - začlenění do současné společnosti.
- **Relaxační funkce** – plnohodnotné kultivované trávení volného času vedoucí k vnitřní harmonii člověka.
- **Komunikační funkce** – komunikace s okolím, a tak i s celou společností.
- **Funkce mezigeneračního porozumění** – prohloubení a porozumění mezi generacemi a také prevenci řešení mezigeneračního napětí (Špatenková a Smékalová, 2015, s. 37-38).

Základní funkce vzdělávání seniorů vymezili autoři Skalka a Livečka (1979, s. 52) Rozlišují tyto následující funkce:

- **Funkci preventivní**, která pozitivně ovlivňuje kvalitu života seniorů a proces stárnutí. Tato funkce se především vztahuje k výchově ve stáří a k přípravě na stáří. Jedná se o to, aby byla s potřebným předstihem provedena taková výchovná a vzdělávací opatření, která by se měla v různě vzdělané podobě projevit pozitivními účinky.
- **Funkci anticipační**, která souvisí především s přípravou a rozhodováním o budoucí životní situaci. Zde můžeme například uvést souvislosti se změnami spojenými s odchodem do starobního důchodu či organizací volného času. Podstatou je určit, které znalosti, názory a dovednosti a obecné způsoby chování si musí jedinec osvojit, aby svůj vyšší věk prožíval bohatěji a s větší mírou vnitřního uspokojení.
- **Funkci rehabilitační** týkající se udržení a rozvoje duševní aktivity seniorů.
- **Funkci posilovací**, která je považována za funkci nejvýznamnější. Vzdělávání má posilovat sociální integraci seniorů a podporovat jejich aktivní život (jejich zájmy, potřeby a schopnosti).

2.2 Motivace seniorů ke vzdělávání

Motivace je hybnou pákou lidského chování, která nás nutí uspokojovat své vlastní potřeby (Klevetová a Dlabalová, 2008, s. 35).

Vágnerová (2007, s. 342-343) upozorňuje, že u seniorů je motivace ovlivněna proměnou osobnosti a člověk, který stárne, už přestává být orientován na výkon.

Beneš (2008, s. 84) uvádí, že motivace při vzdělávání seniorů má obrovský význam, ale je u vybraných skupin odlišná. Odlišnost mohou způsobovat například: věk, socioekonomický status, pohlaví, nejvyšší dosažené vzdělání, životní zkušenosti, počet dětí, rodinný stav, místo bydliště apod. Mladší lidé mají spíše pragmatickou motivaci spojenou s výkonem profese, u starších lidí se více objevuje motivace spojená s trávením volného času. S vyšším věkem a sociálním statutem dochází k orientaci na uspokojování vyšších potřeb, výše statusu, příjmu a vzdělání pozitivně ovlivňuje vznik kognitivních motivů atd. Dá se tedy najít mnoho významným faktorů, které ovlivňují motivaci, ale:

- vzdělávací organizace a přednášející musí reagovat na konkrétní skupinu a na složení skupiny;

- přitom musí zvládat situace, kdy ve skupině nelze mluvit o homogenní motivaci;
- brát ohled jen na motivy by také znamenalo totální individualizaci konkrétní skupiny.

Benešová (2014, s. 105) zmiňuje, že důležité jsou při vzdělávání seniorů jasně dané instrukce, otevřená vzájemná komunikace mezi přednášejícím a studentem a bezpečné studijní prostředí předpokládající úspěch. Vzdělávání nabízí seniorům sociální kontakt a to včetně společenského uznání, seberozvoje a seberealizace.

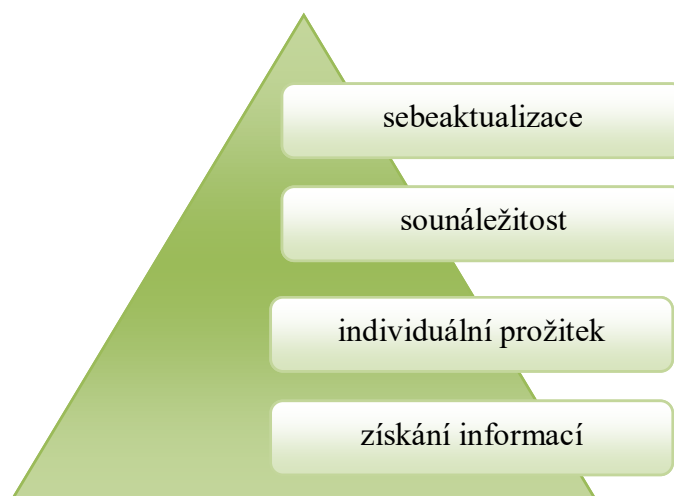
Kozáková a Müller (2006, s. 37) popisují, že motivací ke vzdělávání seniorů jsou následující potřeby:

- kognitivní – možnost rozšíření si a doplnění svých poznatků a zájmů;
- sociální – možnost kontaktu s vrstevníky, potřeba sociálního kontaktu;
- aktivity – potřeba užitečnosti, vzdělávání je smysluplná činnost;
- kompenzace nedostatků – emocionálních a intelektuálních;
- seberealizace – jde o potvrzování vlastní identity.

Podle Juřeníkové (2010, s. 14) učení ovlivňuje řada faktorů. Mezi nejvýznamnější faktory patří motivace. Motivace je souhrn faktorů, které nutí jedince k určité aktivitě. Při vnitřní motivaci cítí jedinec potřebu naučit se něčemu novému nebo třeba změnit svoje jednání. Hnací silou je zde vlastní zájem seniora. Vnější motivace se většinou děje prostřednictvím vzdělavatele, který chce vzbudit v seniorovi zájem o učení.

Špatenková a Smékalová, 2015, s. 165) popisují pyramidu motivace učení. Na základě pyramidy (viz. obrázek č. 1) je získávání informací jako rozšiřování vědomostí a dovedností seniorů. Jedná se o kognitivní vzdělávací dimenzi. Tyto získané informace zajistí seniorům individuální prožitek, zde se jedná o intrapsychickou dimenzi. Dále senior vnímá individuální prožitek jako předpoklad pro sounáležitost seniorů, sdílení informací a navazování sociálních kontaktů při učení. Zde se jedná o dimenzi sociální. Vrchol pyramidy uzavírá sebeaktualizace seniorů, jedná se o využívání svých potencialit). Jedná se o filozofickou dimenzi, která reflektuje životní smysl a kvalitu života seniorů.

Obrázek 1 Pyramida motivace učení seniorů

(Zdroj: Špatenková a Smékalová, 2015, s. 165) - upraveno

2.3 Znaky učení seniorů

Sternberg (2009, s. 102) uvádí, že realizované výzkumy ukazují na to, že kapacita paměti je minimálně 5-10 krát větší, než je většinou používána. Kapacita paměti při učení se s postupujícím věkem relativně nezmenšuje. Negativně ji mohou v tomto ohledu ovlivňovat především involuční procesy ve stáří, zejména se jedná o patologické procesy, například nemoc. Teprve v pozdním stařeckém věku můžeme vnímat snižování kvality tohoto znaku. Zde ovšem platí, že pokud budeme paměť trénovat, cvičit a rozvíjet „nezakrní“. Proto není divu, že kurzy trénování paměti nacházejí velkou odezvu a to nejen v seniorském věku, ale i mezi odbornou veřejností. Nicméně i tradiční vzdělávací programy napomáhají udržovat kapacitu učebních schopností.

Obtížnost učení označuje rychlost, s jakou si jedinec dané učivo osvojí. S postupujícím věkem se doba, kterou jedinec potřebuje k učení, prodlužuje. Lidé po 50. roce svého života potřebují k osvojení si učební látky asi o 20% déle času než lidé dvacetiletí.

Podněty k učení a vzdělání seniorů jsou velmi úzce spojeny s vytrvalostí a stabilitou seniора v celém vzdělávacím procesu. Jedná se zaujetí seniора na proces vzdělávání a jeho výsledky.

Trvanlivost výsledků procesu učení je míněna jako schopnost vzpomenou si (hloubka nebo povrchnost poznatků získaných učním). Zřetelný pokles se vyskytuje již v počátku

pozdní dospělosti. Dochází k silnějšímu působení výběru, co si chce účastník, který se vzdělává, pamatovat (Rubinštejn, 1967 In Špatenková a Smékalová, 2015, s. 78-80).

2.4 Specifika vzdělávání seniorů

Benešová (2014, s. 95) uvádí, že koncepce vzdělávání seniorů jsou sice primárně odvozeny od vzdělávání dospělých jako takového, mají však svá specifika a také odlišnosti. Výrazným znakem vzdělávání seniorů je jejich dobrovolnost. Senioři se vzdělávají jedinečně dobrovolně, což nemusí platit u dospělých v produktivním věku, neboť ti se naopak častokrát vzdělávají musejí například z důvodu své profese.

Klevetová a Dlabalová (2008, s. 54) hovoří, že procvičování a upevňování si něčeho nového potřebuje ve stáří mnohem více času. Snížený výkon není způsoben neschopností seniora učit se, ale nejistotou, zda vůbec činnost zvládne. Při vzdělávání seniorů jsou důležité pochvala a zdravá soutěživost, nevhodné je naopak znevažování těch, kteří nestačí. Při výuce je třeba začlenit více přestávek a vzdělávací činnosti nepřesouvat do večerních hodin. Nejvhodnější čas pro vzdělávání seniorů je čas mezi 9:30 – 11:30 dopoledne a odpoledne čas mezi 15:30 – 17:00 hodin.

Při vzdělávacím procesu je nutno dodržovat některá pravidla a zásady, aby bylo možno dosáhnout vzdělávacího cíle a aby obsah vzdělávání byl pro seniory přístupný.

Mezi tato pravidla a zásady patří:

- používat odpovídající formy vzdělávání seniorů a to vzhledem k jejich věku;
- poskytování i emocionální podpory;
- zařazovat co možná nejvíce tvořivých aktivit pro seniory;
- podporovat aktivní model života ve stáří;
- respektování zvláštností, které vyplývají z fyzických i psychických změn v procesu stárnutí;
- odlišování vzdělávacích podmínek seniorů z pohledu věkového odlišení (Benešová, 2014, s. 95-96).

Barták (2008, s. 26-29) vymezuje specifika vzdělávání dospělých, přičemž některé z nich můžeme aplikovat i na vzdělávání seniorů:

- problém se zvyrazňováním vzdělávacího deficitu starších posluchačů, důležité je dát pozor na absolutizování tohoto přístupu;

- u dospělých si můžeme všimnout vyšší úrovně pozornosti, ale také s věkem narůstají významné rozdíly v této schopnosti;
- u dospělých můžeme zpozorovat rozdíly v pružnosti myšlení (od myšlení statického, stereotypního, rutinního k myšlení tvořivému a flexibilnímu – toto souvisí s celkovou úrovní intelektu a vzdělanosti);
- s vyšším věkem klesá rozvoj paměťových schopností (k tomuto jevu dochází od 36-40 let); nicméně můžeme říct, že existují velké individuální rozdíly;
- ve vyšším věku existují i rozdíly v odolnosti a stabilitě vnímání (nejvyšší stabilita a odolnost vůči rušivým vlivům je uváděna zpravidla mezi 27-33 rokem života, pak postupně klesá).

2.5 Bariéry při vzdělávání seniorů

Realizátoři a organizátoři vzdělávacích aktivit pro seniory se musí vyrovnat s celou řadou bariér, které nesouvisí jen involučními změnami ve stáří například vizuální a auditivní problémy účastníků. Zapojení do vzdělávacích aktivit vyžaduje od účastníků investice a to nejen ve formě mentální energie. Charakter a množství těchto investic se liší dle daných vzdělávacích programů. Stimulace, motivace, podpora a další faktory, které determinují učení, mohou být u různých seniorů různé (Špatenková a Smékalová, 2015, s. 80).

Anna Petřková (2006, s. 10-13) rozděluje bariéry, které mohou negativně ovlivňovat průběh i výsledky vzdělávání seniorů, následovně:

- Informační bariéry tkví především v nemožnosti seniorů najít si informace o studiu nebo vyhledat si informace, které potřebují pro studium.
- Situační bariéry vyplývají z životní situace jedince. Může se jednat například o nedostatek finančních prostředků na výdaje, které jsou spojené se vzděláváním (náklady na cestovné, výdaje za učebnice apod.). Dále se může jednat o překonávání osobních či rodinných překážek v účasti ve vzdělávání (špatná dopravní obslužnost, nevhodné místo konání výuky apod.). Do situační bariéry můžeme zařadit i nedostatek času seniora, může to být dáno například v důsledku péče o nemocného partnera, hlídání vnoučat apod.).
- Psychologické bariéry mezi ně patří například nízká motivace ke vzdělávání, která souvisí s negativním postojem k němu. Dále se může jednat o obavy ze snížené schopnosti učit se nebo obavy z nízkého sebepojetí. Senioři mohou prožívat strach

z neznámé a nové situace, z náročnosti požadavků, které budou na ně kladeny či z rozsahu učebních informací a jejich složitosti. Senioři se také často obávají negativního přístupu ke své osobě ze strany vzdělavatelů.

- Z andragogických bariér můžeme uvést interval posledního systematického vzdělávání a nedostatek předchozích vědomostí. Dále můžeme uvést charakter učiva i osobnost vzdělavatele, typ absolvované školy, kvalitu výuky i způsob hodnocení nebo zkoušení či nepřiměřené a nevhodné formy a obsahy vzdělávání, neadekvátní vzdělávací aktivity.
- Organizační bariéry jsou spojeny především s poskytovatelskou organizací, může se jednat o samotnou nabídku vzdělávacích aktivit (obsah, kvalita, časový harmonogram, administrativní zajištění, vhodné prostředí pro vzdělávání seniorů apod.).

Šerák (2009, s. 190) uvádí následující překážky a omezení, které jsou spojené především s involucí seniora:

- *osvojování nových poznatků zabere starším lidem více času;*
- *senioři si obtížněji osvojují logicky nestrukturované informace;*
- *problém představuje i nedostatečně zvládnutá strategie učení;*
- *látka prezentovaná větší rychlostí omezuje kvalitu i kvantitu naučeného výraznějším způsobem, než je tomu u mladších osob;*
- *zatímco delší přestávky během procvičování naučeného vedou u mladších osob ke zlepšení jejich pracovního výkonu, u seniorů se výkon naopak zhoršuje;*
- *významným je rovněž stupeň aktivity a síla motivace;*
- *učební látka by měla mít v každém případě intencionální charakter.*

2.6 Vzdělavatel a jeho specifika při vzdělávání seniorů

Hendl (2009 In Ondráková a kol., 2012, s. 43-44) uvádí, čeho by se vzdělavatel při výuce seniorů měl zejména vyvarovat:

- Využívání slangových výrazů, takové výrazy mohou seniora zmást.
- Nevhodného využívání anglických výrazů, senior musí vzdělavateli rozumět.
- Používání příliš odborného jazyka.
- Haptických projevů. Haptika je vhodná v oblasti sociální a zdravotní péče o seniory ve vhodných situacích, nikoli při vzdělávání seniorů.

Klevetová a Dlabalová (2008, s. 54-55) uvádějí, některé následující zásady, které by měl vzdělavatel při vzdělávání seniorů dodržovat:

- Senior potřebuje k pochopení nového svůj vlastní způsob a své vlastní tempo.
- Potřebuje mít u sebe k dispozici názorné a přehledné písemné informace.
- Senior nezvládne najednou přijmout příliš mnoho informací, je potřeba informace rozdělit na několik menších částí.
- Při výuce vzdělávání seniorů je třeba objevit jejich schopnosti a opírat se o jejich dovednosti.
- Při vzdělávání seniorů je potřeba se vyjadřovat pomalu a srozumitelně, ptát se, zda senior výkladu rozuměl.
- Při nácvičení používání nových pomůcek je nutné jednotlivé kroky opakovat, dbát na to, aby si je senior sám vyzkoušel.
- Není vhodné dávat při zadávání úkolů seniorovi příliš mnoho úkolů najednou.
- Po seniorovi nelze chtít, aby se něco učil nazpaměť.
- Senior potřebuje vědět, proč něco dělá a k čemu je to dobré.
- Senior potřebuje být chválený. Pocit úspěchu dává seniorovi další motivaci ke vzdělávání.
- Pokud vzdělavatel zvolí správný přístup, senior sám v sobě objeví nové schopnosti a přesvědčí se, že není pozdě chtít něco dokázat.

Malíková (2011, s. 259) uvádí, že pojem edukační proces, je také se vzděláváním úzce spojený. *Edukační proces je možné charakterizovat jako systematicky realizovaný sled vzdělávacích a výchovných činností a úkonů podle předem stanoveného edukačního plánu. Cílem edukačního procesu je dosáhnout potřebných znalostí a dobré orientace jedince v určité problematice do té míry, aby byl schopen zvládat problematiku edukované oblasti při výskytu možných nepříznivých variant.*

Palán (2003, s. 174) vymezuje podmínky, které je potřeba zabezpečit a které ulehčují průběh učení a jeho výsledky. Především jde o:

- logické sestavení obsahu jak v lekcích, tak i jejich provázanosti v celém cyklu;
- častější zopakování a shrnutí myšlenek a zdůraznění jejich provázanosti s učebními cíli;
- zapojení seniorů do vzdělávacího cyklu, participace, odvolávání se na jejich zkušenost a její uplatňování;

- možnost zpětné vazby (např. dotazy, diskuze apod.)
- stále motivovat a pomáhat seniorovi při překonávání nedůvěry ve vlastní schopnost se učit.

Palán (2003, s. 174-175) upozorňuje, že osobnost vzdělavatele má velký význam při vzdělávání seniorů. Čím je starší skupina, tím větší jsou individuální rozdíly ve vnímání a schopnosti soustředění. Tyto rozdíly jsou dány fyziologicky, ale také rozdílnou mírou životních zkušeností, růzností schopnosti učit se, různou otevřeností myšlení apod.

3 METODY VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ

Mužik (2004, s. 69) uvádí, že vzdělávací metoda spočívá ve vytvoření souboru postupů, jejichž prostřednictvím vzdělavatel předává poznatky a formuje dovednosti, případně návyky účastníků výuky. Stejně tak lze do vzdělávací metody zahrnout postupy účastníka, kterými si vědomosti, dovednosti či návyky osvojuje. Metody jsou do značné míry klasickým tématem didaktiky. Lze je však označit jako výrazný rozvojový prvek teorie i vzdělávací praxe. Počet vzdělávacích metod neustále roste, stávají se důležitým know-how, zejména profesního vzdělávání seniorů. V oblasti vzdělávání seniorů lze např. ukázat pohledy na problematiku klasifikace vzdělávacích metod podle jejich vztahu k praxi účastníků výuky:

Tabulka 3 Klasifikace vzdělávacích metod podle jejich vztahu k praxi účastníků výuky

Teoretické	Teoreticko-praktické	Praktické
Klasická přednáška	Diskuzní metody	Instruktaž
Přednáška s diskuzí	Problémové metody	Koučink
Cvičení seminář	Programové výuky	Mentoring
	Projektové metody	Stáž
		Exkurze

(Zdroj: Mužik, 2004, s. 69) - upraveno

Metody teoretické jsou takové metody, které lze považovat za nejvhodnější pro předávání teoretických poznatků, pro objasnění pojmů a principů. Prostřednictvím teoretické metody se účastník seznamuje s novými poznatky a vědomostmi. Teoretické metody pomáhají k získání teoretického základu nebo přehledu o dané problematice. Dále se prostřednictvím teoretické metody procvičuje logické uvažování a procvičují se teoretické operace s pojmy.

Teoreticko-praktické metody poskytují nejen poznatky, ale zaměřují se na získání předpokladů k úspěšnému jednání v praxi. Zastávají do jisté míry praktické podmínky a přibližují výuku do praxe. Mezi hlavní cíle teoreticko-praktické metody lze zařadit: výcvik mentálních dovedností, možnost sbírat a hodnotit informace, formulovat své rozhodnutí a navrhovat řešení, ovlivňování postojů a ovládnutí způsobů vhodné komunikace.

Metody praktické nejsou u vzdělávání seniorů příliš využívány. Jedná se o postupy praktického zaučení, které se především snaží o zdokonalování vnímání a pozorování praktického chodu práce. Zdokonalují pracovní postupy, utvářejí pozitivní postoje k činnosti a učí různým formám mezilidské interakce (Mužík, 2004, s. 69-70).

Kritéria pro výběr metod se odvozují od základních didaktických kategorií, vzdělavatel by měl vzít v úvahu zejména cíle (zda je prostřednictvím zvolené metody naplníme). Velkou úlohu dále hraje obsah učiva (ne každé učivo lze prezentovat určitou metodou), učební možnosti seniorů, ale i vyučovací možnosti vzdělavatele (jedná se o způsob práce s metodami). Klasifikace metod je velmi pestrá, podle nejrůznějších kritérií (Špatenková a Smékalová, 2015, s. 125).

Následně prezentujeme skupiny metod a následně uvedeme charakteristiku některých vybraných metod s ohledem na cílovou skupinu seniorů. V obecném slova smyslu můžeme rozlišit tři velké skupiny metod:

- tradiční;
- aktivizační;
- kreativní (Špatenková a Smékalová, 2015, s. 125).

Podle Maňáka a Švece (2003, s. 131) metody tradiční zajišťují zprostředkování vědomostí a dovedností. Metody aktivizační zohledňují participaci vzdělávajících se. Kreativní metody podle autorů lze charakterizovat jako metody, které jsou založeny na asociacích.

Hladílek (2004, s. 47-48) rozděluje vzdělávací metody na metody slovní, názorné demonstrační a praktické. Z pohledu samostatnosti a aktivity studujících na metody sdělovací, problémové, badatelské či metody výzkumné. V rámci vzdělávacího procesu autor hovoří o metodách motivačních, fixačních, expozičních, diagnostických a aplikačních.

Petřková a Čornaničová (2004, s. 71) zdůrazňují, že z pohledu efektivity vzdělávání seniorů jsou významné ty metody, které:

- mají vliv na motivaci účastníků z řad seniorů;
- zajišťují aktivní zájem seniorů;
- respektují osobnost a osobitý styl učení seniorů;
- zajišťují zpětnou vazbu;
- umožňují seniorům čerpat získané poznatky v praxi.

4 UNIVERZITA TŘETÍHO VĚKU

Univerzity třetího věku patří mezi nejznámější vzdělávací instituce pro seniory. Poskytují seniorům náročné vzdělávání na vysokoškolské úrovni. Vzdělávání seniorů se postupem času stalo standardní službou klasických univerzit a vysokých škol. Důvodů pro vznik univerzit třetího věku je několik. V první řadě je o tento typ vzdělávacích aktivit zájem, což je dáno vzrůstajícím podílem lidí v seniorském věku a také dobrým zdravotním stavem seniorů (po stránce fyzické i mentální). Dalším důvodem je změna v chápání postavení klasických univerzit jako součástí společnosti, což znamená rozšíření činností, které vzdělávací instituce vykonávají (Vavřín, 2012 In Špatenková a Smékalová, 2015, s. 89-90).

Vůbec první univerzita třetího věku byla uspořádána v Olomouci ve školním roce 1986/7. Ačkoliv se přednášející rekrutovali z řad vysokoškolských pedagogů tamní univerzity, garantem celé akce byl Československý červený kříž. Skutečným univerzitním zřizovatelem seniorského vzdělávání se stala olomoucká univerzita až v roce 1991. Tehdy také převzala zodpovědnost za obsah a způsob studia její katedra sociologie a andragogiky (Haškovcová, 2010, s. 129-130).

Múhlpachr (2004, s. 140-142) informuje, že účastníci univerzity třetího věku mají zpravidla statut mimořádných studentů dané vysoké školy. Vzdělávání seniorů má jednoznačně charakter osobnostního vývoje, nikoli profesní přípravy a nezakládá se tak nárok na profesní uplatnění. Poslání univerzit třetího věku spatřováno nejen v zabezpečování práva seniorů na učení a vzdělávání, v realizaci zájmového vzdělávání, v udržování a zlepšování fyzické kondice, ale také v aktivitách výzkumných. Univerzity třetího věku věnují dostatečnou pozornost přípravě na stáří, tréninkům paměti, tréninkům, které vedou v uchování fyzického zdraví, kognitivní aktivizaci psychických funkcí apod.

Janiš a Skopalová (2016, s. 93-94) uvádějí, že podmínky k přijetí ke studiu na univerzitě třetího věku jsou upraveny rozdílně podle jednotlivých univerzit. Univerzity třetího věku tedy dávají lidem možnost i bez vysokoškolského vzdělání (přirozeně i s vysokoškolským vzděláním) seznámit se jak s prostředím vysoké školy, tak dává možnost setkávat se s významnými představiteli daných oborů. V neposlední řadě můžeme říct, že univerzity třetího věku pozitivně přispívají k aktivnímu stárnutí.

Palán (2003, s. 175) informuje, že organizační i obsahové zaměření univerzit třetího věku může být rozdílné.

- Cyklus přednášek, které U3V připravuje pro seniory, může být zaměřen na různá témata. Přednášky mohou být vytvořeny na různá témata nebo mohou být v ucelených semestrálních až ročních monotematických cyklech.
- Mimo přednášek mají studující i možnost využívat různá univerzitní zařízení (např. laboratoře, knihovny apod.), mají možnost se podílet na výzkumných pracích nebo provádět vlastní výzkum.
- Seniorům, kteří vyhovují akademickým požadavkům, se nabízí možnost účastnit se normálních studijních programů univerzity, a to buď prostřednictvím řádného vysokoškolského studia, nebo ve volnějším režimu (např. osobní plán, různé distanční formy apod.).

4.1 Cíle univerzity třetího věku

Hlavní cíle univerzity třetího věku můžeme vymezit podle Múhlpachra (2004, 141) takto:

- seznámení starších lidí s vědeckými poznatky;
- prohloubení jejich sebepoznání, otevření možnosti nadhledu nad jakoukoliv problematikou a tím přizpůsobování se a orientaci ve stále se měnícím světě.

Palán (2003, s. 175) uvádí, že základním cílem U3V je vytvořit bázi pro zájmové vzdělávání seniorů, což odpovídá konceptu celoživotního učení. Posláním U3V je rozšířit možnosti uspokojování vzdělávacích potřeb seniorů, umožnit jim vhodnou formou získat nové informace, dovednosti a poznatky.

Další cíle univerzity třetího věku můžeme zařadit následující (Benešová, 2014, s. 114)

- zpřístupnit seniorům vyhovující formu k získávání nových informací, poznatků a dovedností;
- poskytnout seniorům možnost sociálních kontaktů, překonat pocit izolovanosti a pocit neužitečnosti;
- kvalitně využívat volný čas seniorů;
- vytvářet podmínky pro setkávání se s vrstevníky, tvořit prostředí pro výměnu zkušeností a pro možnost vést smysluplný dialog mezi sebou.

Podobné cíle jako autorka Benešová spatřuje i autorka Petřková (1994 In Mühlpachr, 2004, s. 141). Uvádí, že v posledních se letech především klade důraz na sociálně psychologické aspekty vzdělávání starších lidí na U3V. Cílem je vytvářet vhodné předpoklady pro setkávání generací, nalezení báze pro výměnu zkušeností, které vyvedou seniora z jakéhosi gheta.

4.2 Principy univerzity třetího věku

Jsou dva známé principy, podle kterých spravuje výuka na univerzitách třetího věku. Jedná se o typ francouzský a typ britský. Česká republika se nechala inspirovat principem francouzského typu. Jedná se o model, ve kterém dochází ke spojení činností univerzity třetího věku přímo s univerzitami. Naopak britský model realizuje vzdělávání seniorů prostřednictvím občanských sdružení (Veteška, Vacínová a kol., 2011, s. 170).

Veteška, Vacínová a kol. (2011, 170) informují, že každý studující na U3V si přijde na své. Nabídka studijních oborů na U3V je velmi bohatá. Každá U3V se sama stará o řádné obnovení studijních oborů, což je zpravidla velmi důležité, a to zejména pro stále studenty, neboť mají možnost volit stále z nových studijních oborů.

Šerák (2009, s. 131) uvádí, že pro přijetí na U3V musí senior podat přihlášku ke studiu a zaplatit registrační poplatek. Registrační poplatek se platí na daný akademický rok nebo semestr. Tento poplatek se obvykle pohybuje mezi 100 až 500 Kč. Studentům U3V je poté udělen statut posluchače univerzity třetího věku. Tito studenti nejsou však klasickými studenty ve smyslu zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění o vysokých školách a všech navazujících a doplňujících zákonů včetně ustanovení. Vyučujícími na U3V jsou přednášející učitelé, profesori, docenti fakult univerzit a další odborníci. Délka studia na U3V je zpravidla tři roky, ovšem i zde platí, že každá jednotlivá univerzita si podmínky ohledně délky studia upravuje sama. Studium je rozděleno na semestry. Množství přednášek a jejich frekvenci si taktéž volí konkrétní U3V sama. Úspěšným absolventům je následně předáno osvědčení o absolvování univerzity třetího věku.

4.3 Univerzita třetího věku ve Zlíně

Na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně probíhají kurzy Univerzity třetího věku od akademického roku 2002. Studium na U3V ve Zlíně je zpravidla dvouleté, tedy čtyř semestrální. U3V ale nabízí možnost dále pokračovat a to bez omezení. U3V ve Zlíně nabízí také možnost navštěvovat i více kurzů najednou. Přihlásit se mohou zájemci o studium, kteří dosáhli

věku potřebného pro získání starobního důchodu, zájemci v invalidním důchodu, a to bez ohledu na jejich věk. Ostatní zájemci o studium ve věku 50+ mají možnost požádat o individuální posouzení své účasti na vzdělání. Dále se ke studiu mohou přihlásit zájemci bez ohledu na jejich vzdělání. Podmínkou k přijetí ke studiu je řádně vyplněná přihláška a zaplacení zápisného. Výše zápisného pro daný akademický rok se stanovuje spolu s novou nabídkou studia na U3V. Podmínkou pro úspěšné absolvování U3V je povinná účast na přednáškách, a to minimálně 60% během celého studia, a také získání zápočtu za každý absolvovaný semestr. Udělení zápočtu stanovuje vyučující kurzu, obvykle se jedná o zpracování seminární práce nebo absolvování závěrečného testu (Univerzita třetího věku, Základní informace, 2017).

PRAKTICKÁ ČÁST

5 KVANTITATIVNÍ VÝZKUM

Výzkumný problém praktické části diplomové práce je vzdělávání seniorů na univerzitě třetího věku. Toto téma je velmi aktuální a potřebné. Seniorů stále více přibývá a délka středního věku se prodlužuje. Seniori se radují lepšímu zdraví než dříve a tudíž se snaží prožít období staří kvalitněji. Mezi velmi oblíbené aktivity u seniorů patří vzdělávání se na univerzitách třetího věku. Z tohoto důvodu jsme se pokusili zjistit, jak studenti U3V hodnotí nabídku studia na univerzitě třetího věku, jak hodnotí studenti U3V obsah a výsledky výuky, jak hodnotí podmínky výuky na univerzitě třetího věku a zjistit, jaké jsou návrhy studentů U3V na zlepšení výuky na univerzitě třetího věku.

5.1 Výzkumné otázky a hypotézy

Výzkumné otázky:

1. Zjistit, jak studenti U3V hodnotí nabídku studia na univerzitě třetího věku.
2. Zjistit, jak studenti U3V hodnotí obsah a výsledky výuky na univerzitě třetího věku.
3. Zjistit, jak studenti U3V hodnotí podmínky výuky na univerzitě třetího věku.
4. Zjistit, jaké jsou návrhy studentů U3V na zlepšení výuky na univerzitě třetího věku.

Hypotézy:

1. Jaké je hodnocení studentů U3V na nabídku studia na univerzitě třetího věku?

1.1 Jaké jsou rozdíly v hodnocení studentů U3V na nabídku studia na univerzitě třetího věku v závislosti na věku,?

H1: Předpokládáme, že neexistují rozdíly u studentů U3V v hodnocení na nabídku studia na univerzitě třetího věku v závislosti na věku.

1.2 Jaké jsou rozdíly v hodnocení studentů U3V na nabídku studia na univerzitě třetího věku v závislosti na pohlaví?

H2: Předpokládáme, že neexistují rozdíly u studentů U3V v hodnocení na nabídku studia na univerzitě třetího věku v závislosti na pohlaví.

1.3 Jaké jsou rozdíly v hodnocení studentů U3V na nabídku studia na univerzitě třetího věku v závislosti na nejvyšším dosaženém vzdělání?

H3: Předpokládáme, že existují rozdíly u studentů U3V v hodnocení na nabídku studia na univerzitě třetího věku v závislosti na nejvyšším dosaženém vzdělání.

2. Jaké je hodnocení studentů U3V obsahu a výsledků výuky na univerzitě třetího věku?

2.1 Jaké jsou rozdíly u studentů U3V v hodnocení obsahu a výsledků výuky na univerzitě třetího věku v závislosti na věku?

H4: Předpokládáme, že existují rozdíly u studentů U3V v hodnocení obsahu a výsledků výuky na univerzitě třetího věku v závislosti na věku.

2.2 Jaké jsou rozdíly u studentů U3V v hodnocení obsahu a výsledků výuky na univerzitě třetího věku v závislosti na pohlaví?

H5: Předpokládáme, že neexistují rozdíly u studentů U3V v hodnocení obsahu a výsledků výuky na univerzitě třetího věku v závislosti na pohlaví.

2.3 Jaké jsou rozdíly u studentů U3V v hodnocení obsahu a výsledků výuky na univerzitě třetího věku v závislosti na nejvyšším dosaženém vzdělání?

H6: Předpokládáme, že neexistují rozdíly u studentů U3V v hodnocení obsahu a výsledků výuky na univerzitě třetího věku v závislosti na nejvyšším dosaženém vzdělání.

3. Jaké je hodnocení studentů U3V podmínek výuky na univerzitě třetího věku?

3.1 Jaké jsou rozdíly u studentů U3V v hodnocení podmínek výuky na univerzitě třetího věku v závislosti na věku?

H7: Předpokládáme, že neexistují rozdíly u studentů U3V v hodnocení podmínek výuky na univerzitě třetího věku v závislosti na věku.

3.2 Jaké jsou rozdíly u studentů U3V v hodnocení podmínek výuky na univerzitě třetího věku v závislosti na pohlaví?

H8: Předpokládáme, že existují rozdíly u studentů U3V v hodnocení podmínek výuky na univerzitě třetího věku v závislosti na pohlaví.

3.3 Jaké jsou rozdíly u studentů U3V v hodnocení podmínek výuky na univerzitě třetího věku v závislosti na nejvyšším dosaženém vzdělání?

H9: Předpokládáme, že neexistují rozdíly u studentů U3V v hodnocení podmínek výuky na univerzitě třetího věku v závislosti na nejvyšším dosaženém vzdělání.

4. Jaké jsou návrhy studentů U3V na zlepšení výuky na univerzitě třetího věku?

4.1 Jaké jsou rozdíly u studentů U3V v návrzích na zlepšení výuky na univerzitě třetího věku v závislosti na věku?

H10: Předpokládáme, že neexistují rozdíly u studentů U3V v návrzích ke zlepšení výuky na univerzitě třetího věku v závislosti na věku.

4.2 Jaké jsou rozdíly u studentů U3V v návrzích na zlepšení výuky na univerzitě třetího věku v závislosti na pohlaví?

H11: Předpokládáme, že existují rozdíly u studentů U3V v návrzích na zlepšení výuky na univerzitě třetího věku v závislosti na pohlaví.

4.3 Jaké jsou rozdíly u studentů U3V v návrzích na zlepšení výuky na univerzitě třetího věku v závislosti na nejvyšším dosaženém vzdělání?

H12: Předpokládáme, že existují rozdíly u studentů U3V v návrzích na zlepšení výuky na univerzitě třetího věku v závislosti na nejvyšším dosaženém vzdělání.

5.2 Zdůvodnění pojetí výzkumu

Za účelem zmapování vzdělání seniorů na univerzitě třetího věku v závislosti na věku, pohlaví a nejvyšším dosaženém vzdělání jsme zvolili kvantitativní metodologii. Tento přístup jsme zvolili z důvodu, že chceme ověřit, zda neexistují nebo existují rozdíly v hodnocení nabídky studia, v hodnocení obsahu a výsledků výuky, v hodnocení podmínek výuky a návrzích na zlepšení výuky.

5.3 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor byl zvolen základní soubor, který zahrnoval studenty, studující na Univerzitě třetího věku ve Zlíně v prvním a druhém ročníku. Jedná se o studenty studující na Univerzitě třetího věku ve Zlíně, kteří dosáhli 50 let a mají zachované kognitivní funkce. Konkrétně byli vybráni studenti studijních oborů, na kterých přednášejí, vyučující z Fakulty humanitních studií. Tento záměrný výběr jsme zvolili především z důvodu blízkosti k andragogice:

- Základní kurz – doporučeno pro první rok studia
- Antropologie
- Filozofie a etika

Výzkumu se dále zúčastnili studenti, kteří navštěvují studijní obory, které jsou pouze pro studenty, kteří mají alespoň jeden rok studia na U3V ve Zlíně absolvovaný:

- Člověk, stát a právo

- Dějiny kultury

Všechny studijní obory jsou vyučovány v letním semestru 2017.

Tabulka 4 Počet studentů

Studijní obor	Počet studentů
Základní kurz	30
Antropologie II.	23
Filozofie a etika	11
Člověk, stát a právo	54
Dějiny kultury	24

Při sběru dat jsme postupovali následovně. E – mailem jsme oslovili Ing. et Mgr. Jarmilu Hřebíčkovou, která je referentka pro U3V. Obratem jsme získali kladnou odpověď, že můžeme praktickou část diplomové práce realizovat na U3V ve Zlíně. Dále jsme e-mailem oslovili doc. Mgr. Martinu Cichou, Ph.D., která je garantem studijního oboru Exkurz do etnologie a doc. PhDr. Janu Kutnohorskou, CSc., která je garantem studijního oboru Filozofie a etika. Také jsme oslovili JUDr. Libora Šnědara, Ph.D., který je vyučujícím studijního oboru Člověk, stát a právo a také vyučujícím Základního kurzu. Ve všech případech jsme dostali kladné odpovědi, takže v průběhu února a března jsme mohli realizovat dotazníkové šetření. Dotazníky jsme rozdaly před výukou, kde jsme se studentům U3V představili, vysvětlili účel dotazníku, téma práce a jak mají postupovat při vyplňování dotazníku. Jelikož jsme na vyplnění dotazníků čekali, byla návratnost dotazníků vysoká. Celkový počet rozdaných dotazníků, které se nám podařilo získat vyplněných, je 142 ze 150. Což odpovídá 95 %. Sběr dat pro obor Dějiny kultury nám posloužil online dotazník. Předem jsme si vytvořili online dotazník a posléze byl dotazník poslán na mail studentům oboru Dějiny kultury s prosbou o vyplnění.

5.4 Výběr výzkumné techniky

Pro zjištění informací do praktické části diplomové práce byl zvolen kvantitativní výzkum s využitím dotazníkového šetření. Mezi hlavní přednosti dotazníkové šetření se řadí přede-

vším rychlý sběr dat a rychlá následná interpretace získaných dat. Sběr dat prostřednictvím dotazníkové šetření proběhl v únoru a březnu 2017.

Jako technika sběru dat byl zvolen dotazník vlastní konstrukce. Vzor dotazníku je vložen v příloze práce (P1). Při realizaci dotazníku jsme se snažili postupovat dle základních pravidel pro sestavování dotazníku. Důraz byl kladen především, aby dotazník splňoval požadavky, které jsou kladené na dobré měření. Jelikož dotazník budou vyplňovat senioři, byla snaha dotazník udělat tak, aby položky v dotazníku byly srozumitelné a stručné. Dále, aby byly položky lehce pochopitelné a dotazník nebyl příliš časově náročný.

Dotazník se skládá z pěti částí, první je úvodní část, která se zaměřuje na pohlaví, věk, nejvyšší dosažené vzdělání, typ studijního modulu a délku studia. Druhá část dotazníku se zaměřuje na zjištění, jak studenti U3V hodnotí nabídku studia na U3V ve Zlíně, celkem se jedná o 4 položky. Třetí část položek se zaměřuje na zjištění, jak hodnotí studenti U3V obsah a výsledky výuky na U3V ve Zlíně, celkem se jedná o 7 položek. Čtvrtá část dotazníku se zaměřuje na zjištění, jak studenti U3V hodnotí podmínky výuky, jedná se o 9 položek v dotazníku. Pátá část dotazníku se zaměřuje na zjištění, co studenti U3V doporučují ke zlepšení výuky na U3V ve Zlíně. Jedná se o 4 položky a jednu položku, kde respondent mohl vepsat svou vlastní odpověď. V dotazníku je uvedeno, že se jedná o anonymní dotazník a získaná data budou použita pouze pro účely této práce.

Tabulka 5 Rozdělení otázek v dotazníku

1.	úvod	1-5
2.	nabídka studia	6-9
	hodnocení obsahu a výsledků výuky	
3.	hodnocení podmínek výuky	10-25
4.	návrhy ke zlepšení	26-30

Zkušenosti ukazují, že nejvhodnějším prostředkem pro hodnocení nabídky studia, hodnocení obsahu a výsledků výuky, hodnocení podmínek výuky a návrhy ke zlepšení výuky jsou posuzovací škály. Obsahují stupnice a výroky. Jedná se o nástroj, pomocí kterého

zjišťujeme míru vlastností jevu nebo intenzitu. Stupeň souhlasu (resp. nesouhlasu) s prezentovaným tvrzením vyjadřuje posuzovatel prostřednictvím určení příslušného čísla na škále (Chráška, 2007, s. 167).

V našem výzkumu byly použity stupnice ordinální. K jednotlivým variantám odpovědí jsou přiřazena čísla, která vyjadřují „větší“ nebo naopak „menší“ úroveň sledovaného znaku. Naše ordinální stupnice se skládá z následujících výroků:

- 1) naprosto souhlasím
- 2) spíše souhlasím
- 3) nemám vyhraněný názor
- 4) spíše nesouhlasím
- 5) naprosto nesouhlasím

Vytvořený dotazník jsme předem vyzkoušeli na několika osobách, abychom získali zpětnou vazbu na dotazník.

5.5 Způsob zpracování dat

Za účelem zjištění faktografických údajů o studentech studujících na U3V ve Zlíně jsme použili následující položky:

- Jaké je Vaše pohlaví?
- Do jaké věkové kategorie patříte?
- Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?
- Jaký typ studijního modulu studujete?
- Jak dlouho na univerzitě třetího věku studujete? (jedná se o položky v dotazníku 1. – 5.)

Pro tyto položky jsme vytvořili tabulku v programu MS Excel a poté vytvořili graf.

Za účelem zjištění, jak studenti U3V hodnotí nabídku studia, jak hodnotí obsah a výsledky výuky, jak hodnotí podmínky výuky a jaké mají návrhy ke zlepšení výuky na U3V ve Zlíně jsme použili průměrnou hodnotu a směrodatnou odchylku. Jedná se o následující položky:

- Nabídka studia je pro mne dostačující.

- Uvítal(a) bych více z možností nabídky studia.
- Nabídka studia mne zaujala (dala mi možnost dál na sobě pracovat, rozvíjet se).
- Při sestavování nabídky studijních programů se univerzita řídí zájmem studentů.
- Porozuměl(a) jsem, co bylo cílem výuky.
- Požadavky na mne kladené byly jasné a srozumitelné.
- Studijní materiál, který jsem měl(a) k dispozici byl užitečný.
- Výuka byla dobře strukturovaná.
- Témata přednášek, jsou vybírána tak, aby byla zajímavá a přínosná.
- Hodně jsem se naučil(a).
- Dozvěděl(a) jsem se nové informace.
- Kvalita a odbornost lektorů je na velmi dobré úrovni.
- Lektori mají příjemné vystupování a přístup k posluchačům.
- Technické vybavení učeben považují za dostačující.
- Učebny zajišťují veškerý komfort a pohodlí pro výuku.
- Čas výuky mně vyhovoval.
- Studium mi zajímavě a užitečně vyplnilo můj volný čas.
- Celkovou organizaci výuky považují za přijatelnou.
- Výše úhrad za kurzy je optimální.
- Péči o posluchače U3V považují za velmi dobrou.
- Studium by mělo přinášet zejména poznatky z klasických věd (historie, literatura, matematika...).
- Studium by mělo přinášet informace z různých věd a oborů (nezaměřovat se na jeden vybraný).
- Přednášky by měly být zaměřeny hlavně na problémy a změny spojené se seniorským věkem.
- Posluchači by měli mít možnost vyjádřit se během semestru, jaké témata je zajímají, U3V by je zařadila v příštím semestru do výuky (jedná se o položky v dotazníku 6. – 29.).

Za účelem zjištění, jaké jsou návrhy studentů U3V na zlepšení výuky na U3V ve Zlíně (otevřená položka) jsme vytvořili z této odpovědi kategorie, které se vykytovaly nejčastěji. Jedná se o položku v dotazníku 30.

- Napište své návrhy a připomínky.

Kromě popisné statistiky byla rovněž využita statistická metoda T-test a jednofaktorová Anova pro kontingenční tabulku, pomocí nichž byla zjišťována existence souvislostí mezi proměnnými u stanovených hypotéz.

Hypotéza H2, H5, H8, H11 které jsou zaměřené na zjišťování rozdílu v závislosti na pohlaví, byly vyhodnoceny metodou T-testu z důvodu, abychom potvrdili nebo naopak zamítli námi stanovené hypotézy.

Statistickou metodou jednofaktorová Anova pro kontingenční tabulku byla vyhodnocována hypotéza H1, H3, H4, H6, H7, H9, H10, H12 které jsou zaměřené na zjišťování rozdílu závislosti na nejvyšším dosaženém vzdělání a věku z důvodu, abychom opět potvrdili nebo naopak zamítli námi stanovené hypotézy.

T-test a jednofaktorová Anova byli realizovány prostřednictvím programu Statistika 12. Hladina významnosti byla stanovena $p = 0,05$.

V tabulkách níže jsou vysvětleny čísla, pod které jsme vložili jednotlivé odpovědi z dotazníku. Tyto čísla jsme použili pro vyhodnocení dat v programu MS Excel a Statistica 12.

Tabulka 6 Přiřazená čísla k pohlaví

Číslo	Pohlaví
1	ženy
2	muži

Tabulka 7 Přiřazená čísla k věkové kategorii

Číslo	Věková kategorie
1	50-60 let
2	61-70 let
3	71-80 let

4	81 a více let
---	---------------

Tabulka 8 Přirazená čísla ke vzdělání

Číslo	Vzdělání
1	základní
2	vyučení bez maturity
3	střední bez maturity
4	střední s maturitou
5	vyšší odborné vzdělání
6	vysokoškolské

Tabulka 9 Přirazená čísla z hodnocení výuky

Hodnocení obsahu a výsledků výuky	Hodnocení výuky 1
Hodnocení podmínek výuky	Hodnocení výuky 2

6 VÝSLEDKY KVANTITATIVNÍHO VÝZKUMU A JEJICH INTERPRETACE

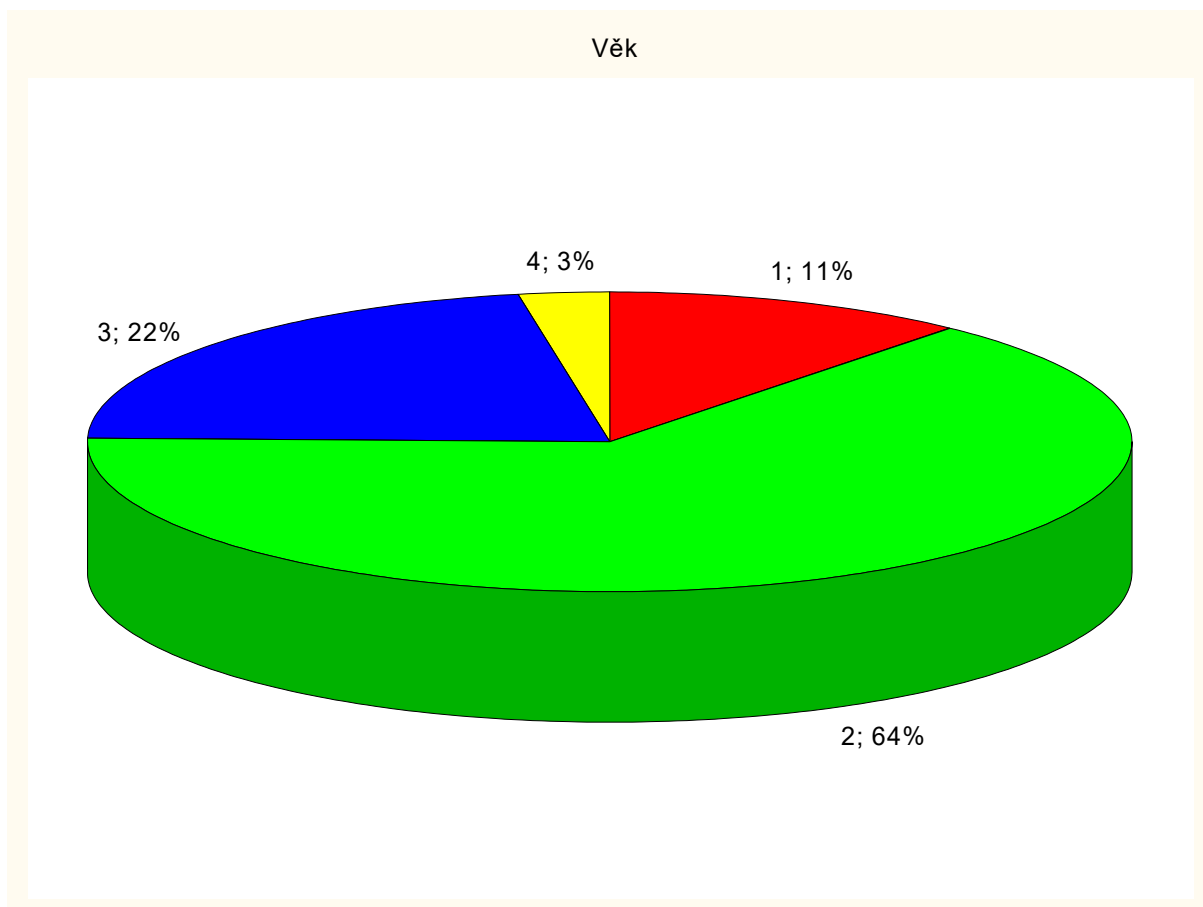
V následující kapitole budou v souvislosti se stanovenými výzkumnými otázkami prezentovány výsledky výzkumu.

Tabulka 10 Pohlaví

Ženy	87%
Muži	13%

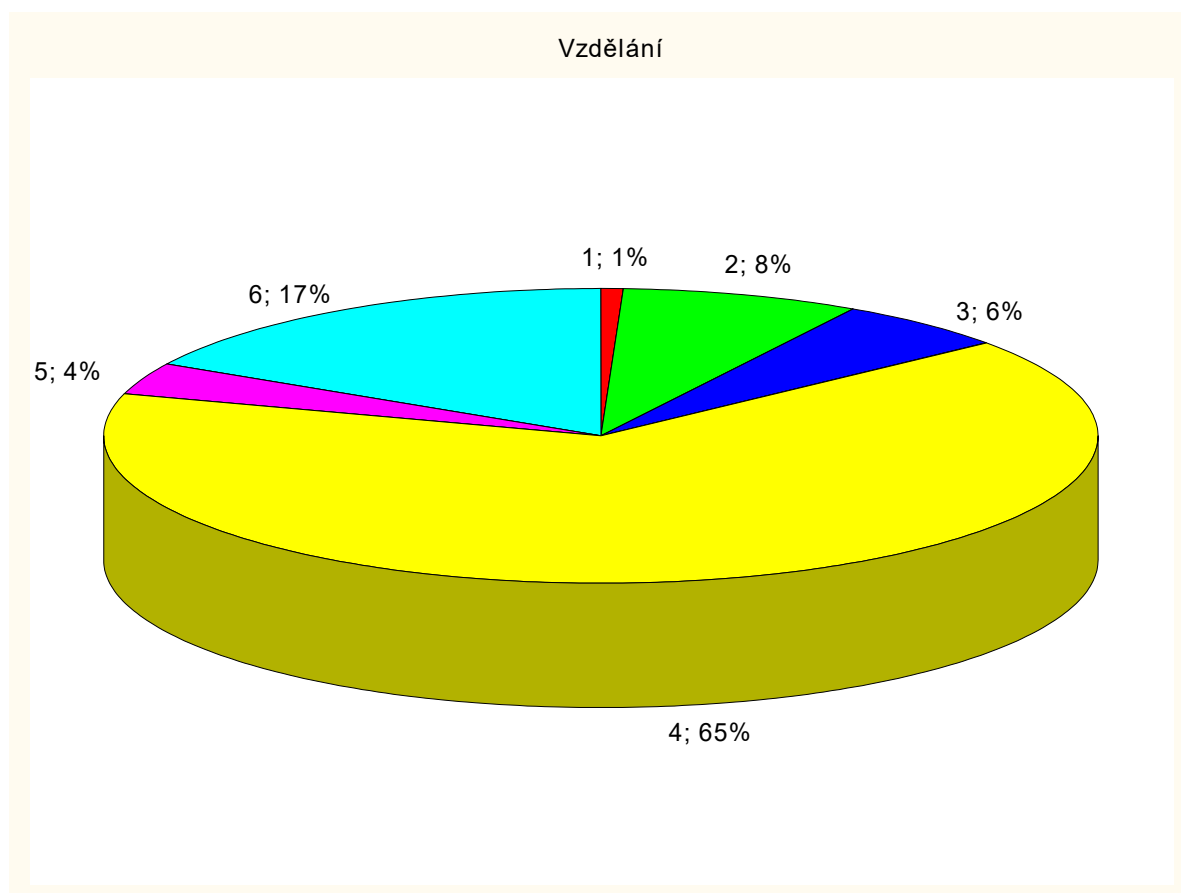
Z tabulky č. 6 vyplývá, že se výzkumu zúčastnilo 87% žen a 13% mužů.

Graf 1 Výšečový graf z věku

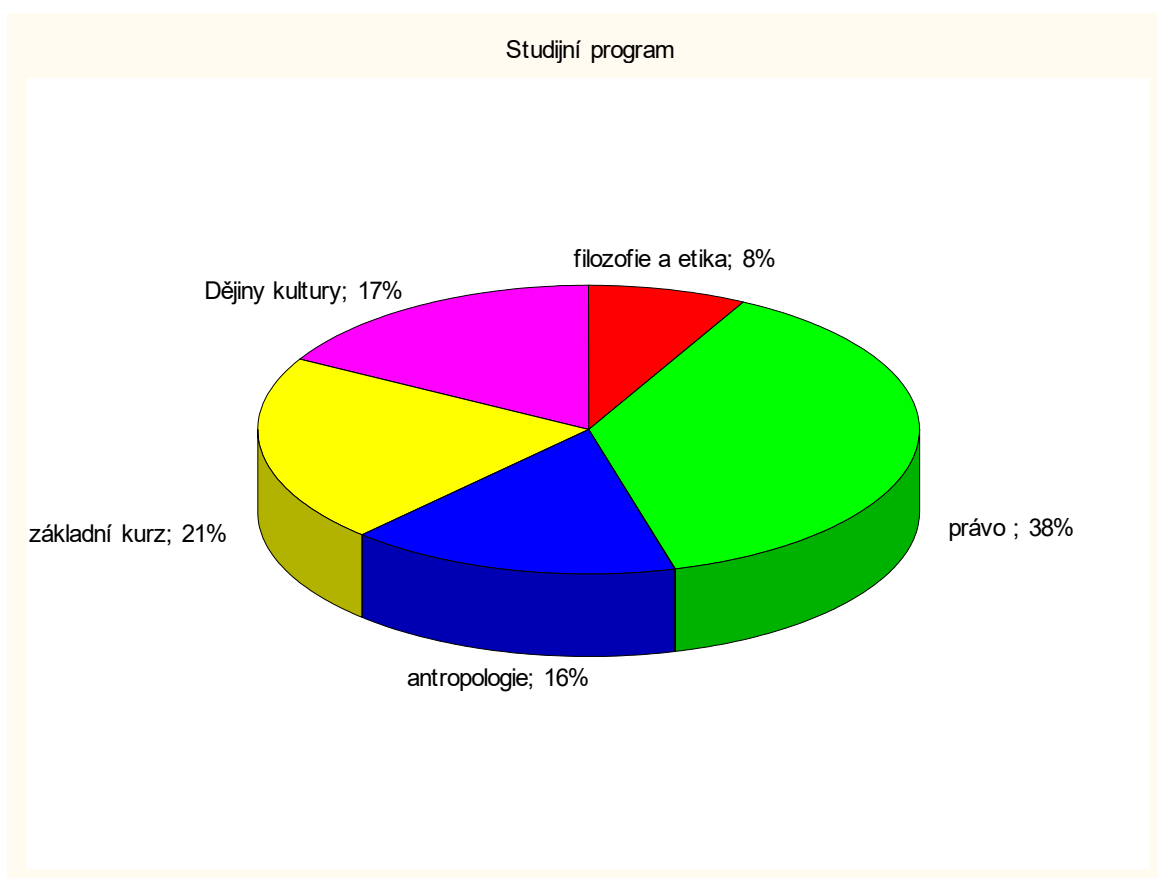
Z grafu č. 1 vyplývá, že našeho výzkumu se zúčastnilo 64% seniorů ve věku 61-70 let, 22% seniorů ve věku 71-80 let, 11% seniorů ve věku 50-60 let a 3% seniorů ve věku 81 a více let.

Graf 2 Výšečový graf z nejvyššího dosaženého vzdělání

Z grafu č. 2 vyplývá, že výzkumu se zúčastnilo 65% seniorů, kteří mají nejvyšší dosažené vzdělání střední s maturitou. S vysokoškolským vzděláním se výzkumu zúčastnilo celkem 17% seniorů. Celkem 8% seniorů se vzděláním vyučení bez maturity, 6% seniorů se vzděláním střední bez maturity, 4% seniorů vyšším odborným vzděláním a 1% seniorů se základním vzděláním.

Graf 3 Výšečový graf ze studijního programu

Z grafu č. 3 vyplývá, že se výzkumu zúčastnilo 38% seniorů studujících studijní program s názvem právo, 21% seniorů studujících studijní program základní kurz, 17% seniorů studujících studijní program dějiny kultury, 16% seniorů studujících studijní program antropologie a 8% seniorů studujících studijní program filozofie a etika.

Tabulka 11 Délka studia

Počet studentů	Délka studia
30	1 rok
34	2 roky
15	3 roky
32	4 roky
17	5 let
8	6 let
2	7 let
3	8 let
4	9 let
3	10 let
1	11 let
1	12 let
1	13 let
1	16 let

Z tabulky č. 7 vyplývá, že se výzkumu zúčastnilo celkem 142 seniorů. 30 seniorů studující jeden rok, 34 seniorů studující 2 roky, 15 seniorů studující 3 roky, 32 seniorů studující 4 roky, 17 seniorů studující 5 let, 8 seniorů studující 6 let, 2 senioři studující 7 let, 3 senioři studující 8 a 10 let, 4 senioři 9 let a po jednom seniorovi studující 11, 12, 13 a 16 let.

6.1 Výzkumné otázky a hypotézy

1. Jaké je hodnocení studentů U3V na nabídku studia na univerzitě třetího věku?

1.1. Jaké jsou rozdíly v hodnocení studentů U3V na nabídku studia na univerzitě třetího věku v závislosti na věku?

Tabulka 12 Kontingenční tabulka – Nabídka studia v závislosti na věku

Proměnná	Analýza rozptylu (Dotazník U3V výsledky) Označ. efekty jsou význ. na hlad. $p < ,05000$			
	SČ efekt	SV efekt	PČ efekt	SČ chyba
Nabídka studia	2,155038	3	0,718346	103,1781

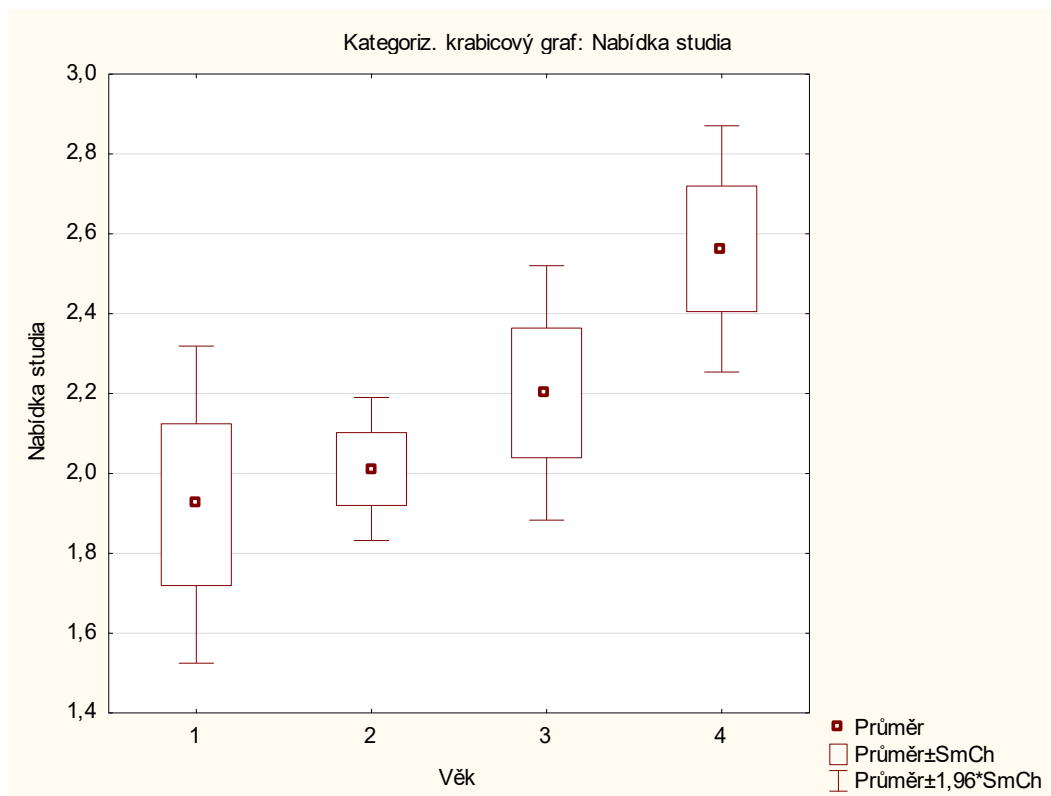
H_{10} : Předpokládáme, že neexistují rozdíly v hodnocení nabídky studia u studentů U3V v závislosti na věku.

H_{1A} : Předpokládáme, že existují rozdíly v hodnocení nabídky studia u studentů U3V v závislosti na věku.

Z uvedené tabulky č. 12 vyplývá, že *neexistují rozdíly v hodnocení nabídky studia u studentů U3V v závislosti na věku* ($p=0,413$; $p > 0,05$). Přijímáme tedy nulovou hypotézu. Námi stanovená hypotéza se potvrdila.

Pro lepší orientaci v kontingenční tabulce č. 12 níže přikládáme krabicový graf.

Graf 4 Nabídka studia v závislosti na věku

- 1 – 50-60 let
- 2 – 61 – 70 let
- 3 – 71 – 80 let
- 4 – 81 a více let

1.2. Jaké jsou rozdíly v hodnocení studentů U3V na nabídku studia na univerzitě třetího věku v závislosti na pohlaví?

Tabulka 13 Kontingenční tabulka – Nabídka studia v závislosti na pohlaví

Proměnná	t-testy, grupováno: Pohlaví (Dotazník U3V výsledky)				
	Průměr 1	Průměr 2	t	sv	p
Nabídka studia	1,945565	2,833333	-4,31970	140	0,000029

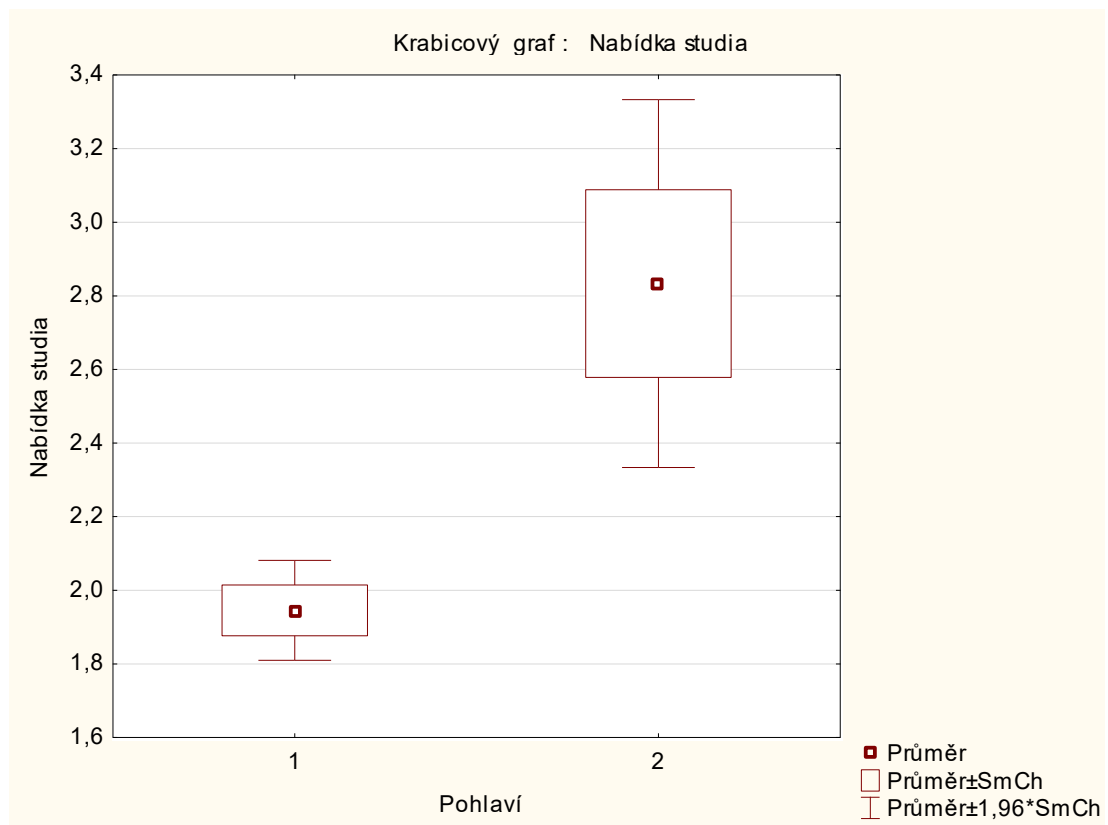
H_{20} : Předpokládáme, že *neexistují rozdíly v hodnocení nabídky studia u studentů U3V v závislosti na pohlaví*.

H_{2A}: Předpokládáme, že existují rozdíly v hodnocení nabídky studia u studentů U3V v závislosti na pohlaví.

Z uvedené tabulky č. 13 vyplývá, že existují rozdíly v hodnocení nabídky studia u studentů U3V v závislosti na pohlaví ($p=0,000029$; $p < 0,05$). Přijímáme tedy alternativní hypotézu. Námi stanovená hypotéza se nepotvrdila.

Pro lepší orientaci v kontingenční tabulce č. 13 níže přikládáme krabicový graf.

Graf 5 Nabídka studia v závislosti na věku

- 1 – ženy
- 2 – muži

1.3. Jaké jsou rozdíly v hodnocení studentů U3V na nabídku studia na univerzitě třetího věku v závislosti na nejvyšším dosaženém vzdělání?

Tabulka 14 Kontingenční tabulka – Nabídka studia v závislosti na vzdělání

Proměnná	Analýza rozptylu (Dotazník U3V výsledky)			
	Označ. efekty jsou význ. na hlad. $p < ,05000$			
	SČ efekt	SV efekt	PČ efekt	SČ chyba
Nabídka studia	1,835148	5	0,367030	103,4980

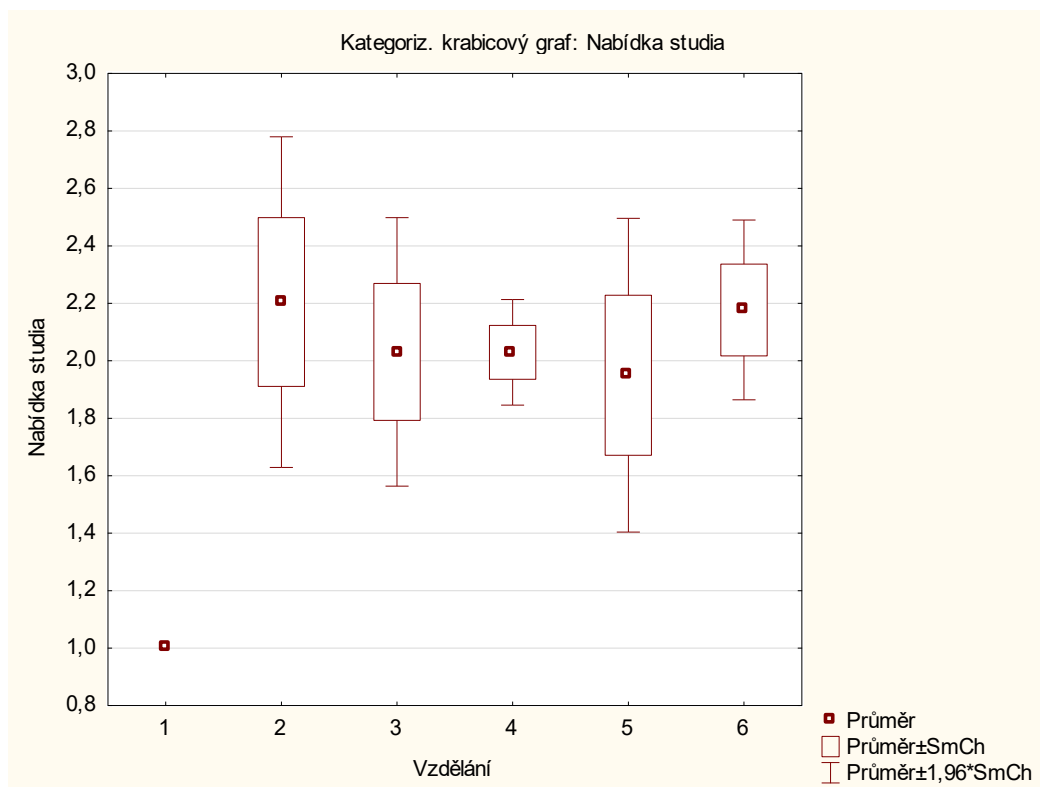
H_{3_0} : Předpokládáme, že neexistují rozdíly v hodnocení nabídky studia u studentů U3V v závislosti na nejvyšším dosaženém vzdělání.

H_{3_A} : Předpokládáme, že existují rozdíly v hodnocení nabídky studia u studentů U3V v závislosti na nejvyšším dosaženém vzdělání.

Z uvedené tabulky č. 14 vyplývá, že **neexistují rozdíly v hodnocení nabídky studia u studentů U3V v závislosti na nejvyšším dosaženém vzdělání ($p=0,789$; $p > 0,05$)**. Přijímáme tedy nulovou hypotézu. Námí stanovená hypotéza se nepotvrdila.

Pro lepší orientaci v kontingenční tabulce č. 14 níže přikládáme krabicový graf.

Graf 6 Nabídka studia v závislosti na nejvyšším dosaženém vzdělání

• 1 – základní vzdělání

2 – vyučení bez maturity

- 3 – střední bez maturity   3 – střední s maturitou
- 5 – vyšší odborné   6 – vysokoškolské

2. Jaké je hodnocení studentů U3V obsahu a výsledků výuky na univerzitě třetího věku?

2.1 Jaké jsou rozdíly u studentů U3V v hodnocení obsahu a výsledků výuky na univerzitě třetího věku v závislosti na věku?

Tabulka 15 Kontingenční tabulka – Hodnocení výuky 1 v závislosti na věku

Proměnná	Analýza rozptylu (Dotazník U3V výsledky) Označ. efekty jsou významné na hlad. $p < ,05000$				
	SČ efekt	SV efekt	PČ efekt	SČ chyba	SV chyba
Hodnocení výuky 1	0,496703	3	0,165568	64,02026	138

- Hodnocení výuky 1 – Hodnocení obsahu a výsledků výuky

H₄₀: Předpokládáme, že neexistují rozdíly u studentů U3V v hodnocení obsahu a výsledků výuky v závislosti na věku.

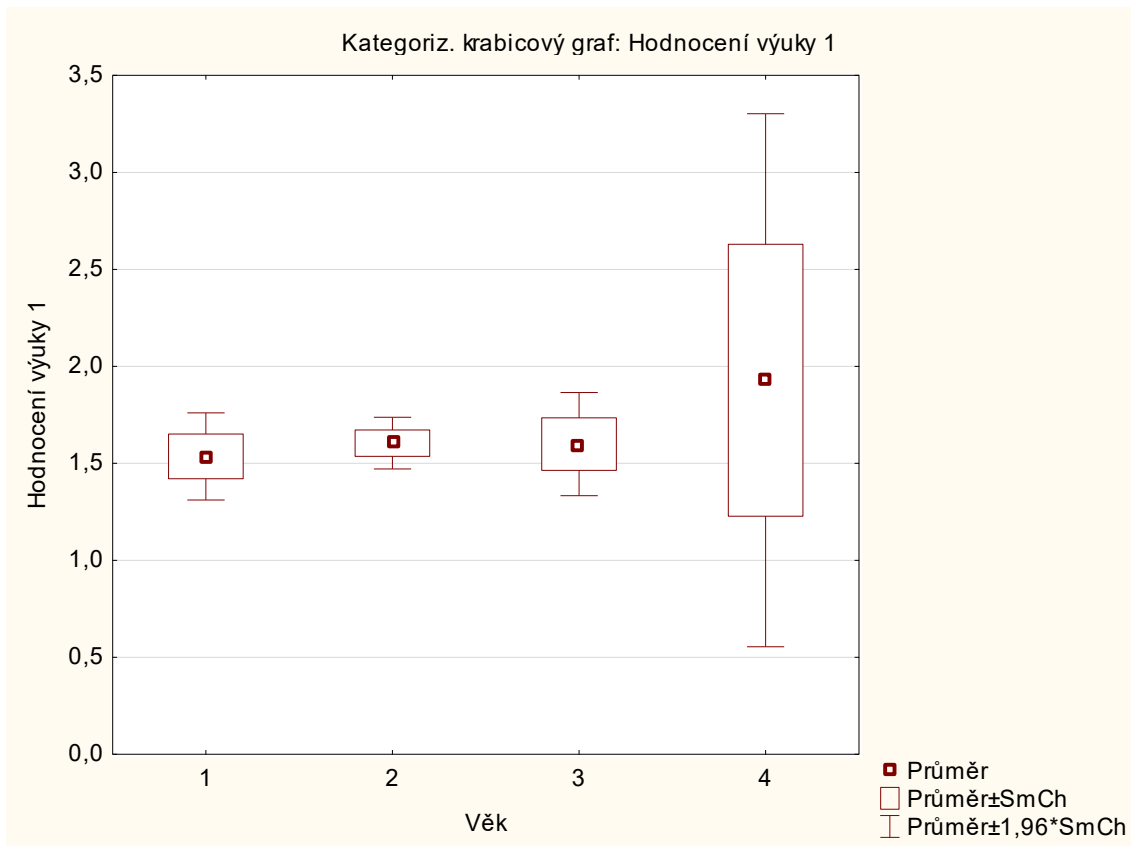
H_{4A}: Předpokládáme, že existují rozdíly u studentů U3V v hodnocení obsahu a výsledků výuky v závislosti na věku.

Z uvedené tabulky č. 15 vyplývá, že **neexistují rozdíly v hodnocení obsahu a výsledků výuky u studentů U3V v závislosti na věku ($p=0,784$; $p > 0,05$).** Přijímáme tedy nulovou hypotézu. Nami stanovená hypotéza se nepotvrdila.

Pro lepší orientaci v kontingenční tabulce č. 15 níže přikládáme krabicový graf.

Graf 7 Hodnocená výuky 1 v závislosti na věku

- 1 – 50-60 let
- 2 – 61 – 70 let
- 3 – 71 – 80 let
- 4 – 81 a více let

2.2 Jaké jsou rozdíly u studentů U3V v hodnocení obsahu a výsledků výuky na univerzitě třetího věku v závislosti na pohlaví?

Tabulka 16 Kontingenční tabulka – hodnocení výuky 1 v závislosti na pohlaví

Proměnná	t-testy, grupováno: Pohlaví (Dotazník U3V výsledky)				
	Průměr 1	Průměr 2	t	sv	p
Hodnocení výuky 1	1,615207	1,531746	0,487848	140	0,626421

- Hodnocení výuky 1 – Hodnocení obsahu a výsledků výuky

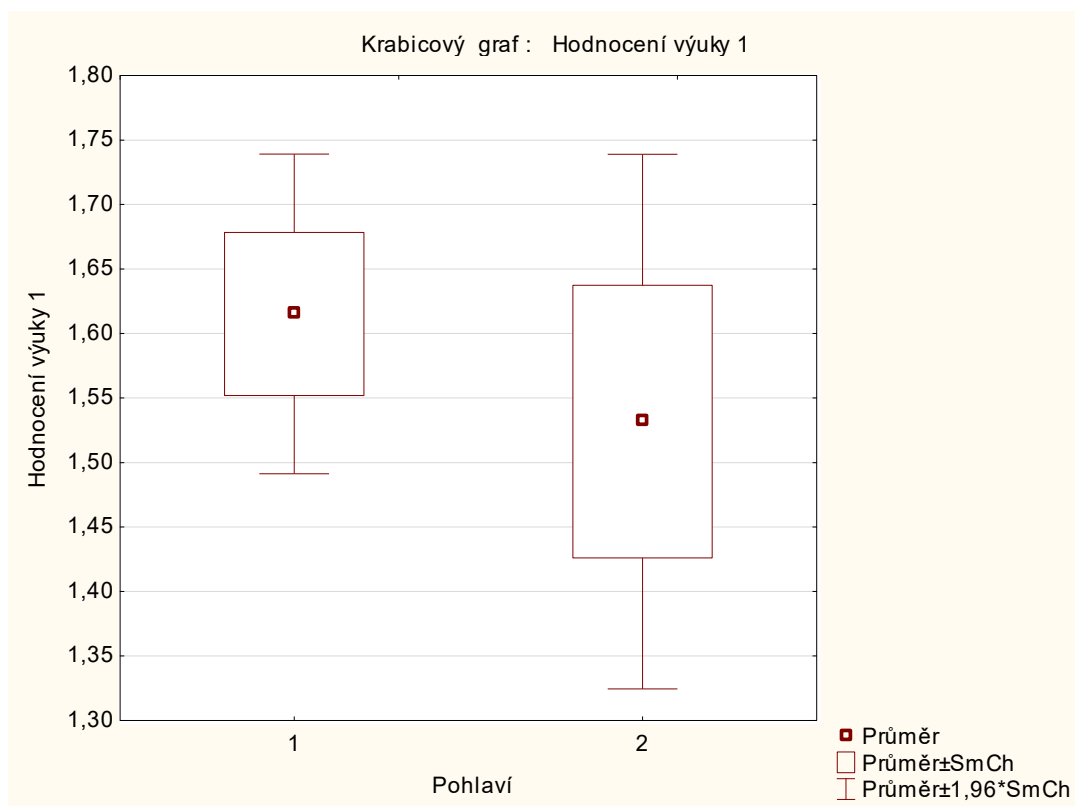
H5₀: Předpokládáme, že neexistují rozdíly u studentů U3V v hodnocení obsahu a výsledků výuky v závislosti na pohlaví.

H5_A: Předpokládáme, že existují rozdíly u studentů U3V v hodnocení obsahu a výsledků výuky v závislosti na pohlaví.

Z uvedené tabulky č. 16 vyplývá, že *neexistují rozdíly v hodnocení obsahu a výsledků výuky u studentů U3V v závislosti na pohlaví ($p=0,626$; $p > 0,05$)*. Přijímáme tedy nulovou hypotézu. **Námi stanovená hypotéza se potvrdila.**

Pro lepší orientaci v kontingenční tabulce č. 16 níže přikládáme krabicový graf.

Graf 8 Hodnocení výuky 1 v závislosti na pohlaví

- 1 – ženy
- 2 – muži

2.3 Jaké jsou rozdíly u studentů U3V v hodnocení obsahu a výsledků výuky na univerzitě třetího věku v závislosti na nejvyšším dosaženém vzdělání?

Tabulka 17 Kontingenční tabulka – hodnocení výuky 1 v závislosti na vzdělání

Proměnná	Analýza rozptylu (Dotazník U3V výsledky) Označ. efekty jsou významné na hlad. $p < ,05000$			
	SČ efekt	SV efekt	PČ efekt	SČ chyba
Hodnocení výuky 1	1,959613	5	0,391923	62,55735

- Hodnocení výuky 1 – Hodnocení obsahu a výsledků výuky

H₀: Předpokládáme, že neexistují rozdíly u studentů U3V v hodnocení obsahu a výsledků výuky v závislosti na nejvyšším dosaženém vzdělání.

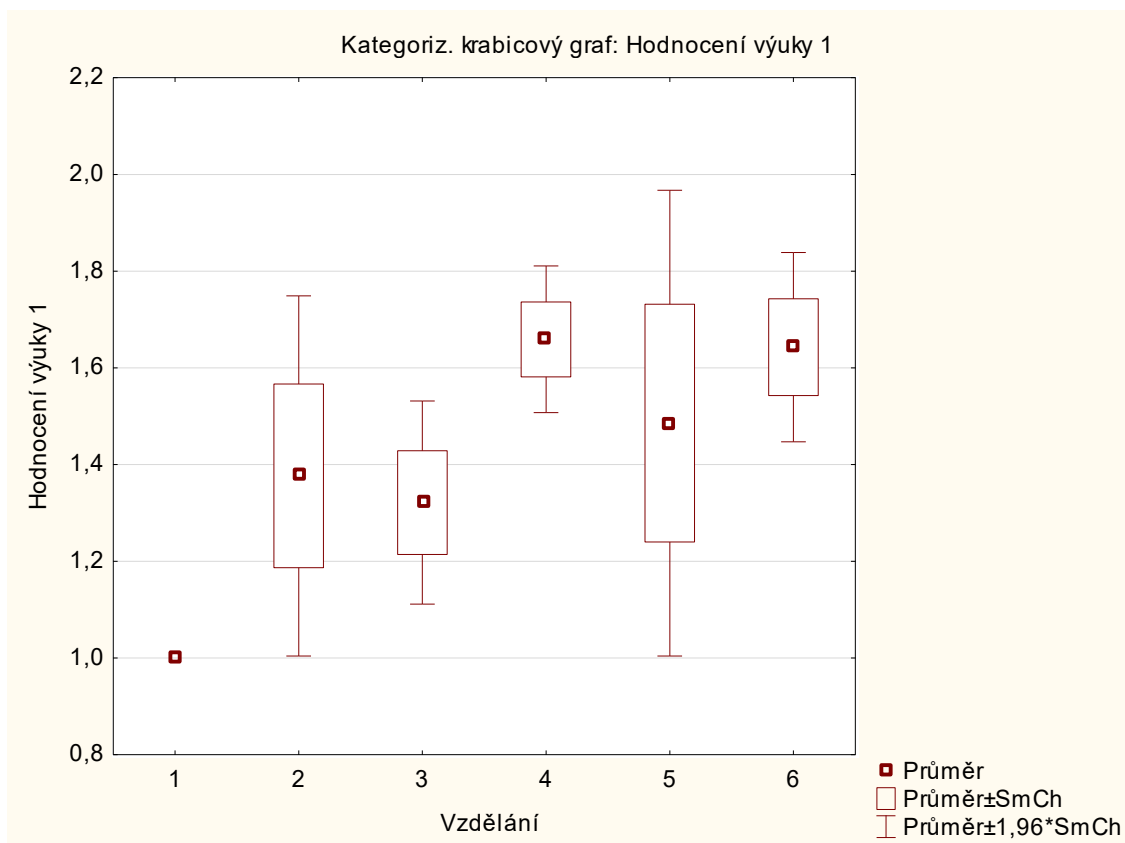
H_{6A}: Předpokládáme, že existují rozdíly u studentů U3V v hodnocení obsahu a výsledků výuky v závislosti na nejvyšším dosaženém vzdělání.

Z uvedené tabulky č. 17 vyplývá, že **neexistují rozdíly v hodnocení obsahu a výsledků výuky u studentů U3V v závislosti na nejvyšším dosaženém vzdělání ($p=0,515$; $p > 0,05$).**

Přijímáme tedy nulovou hypotézu. Námi stanovená hypotéza se potvrdila.

Pro lepší orientaci v kontingenční tabulce č. 17 níže přikládáme krabicový graf.

Graf 9 Hodnocení výuky 1 v závislosti na vzdělání

- 1 – základní vzdělání
- 2 – vyučení bez maturity
- 3 – střední bez maturity
- 3 – střední s maturitou
- 5 – vyšší odborné
- 6 - vysokoškolské

3. Jaké je hodnocení studentů U3V podmínek výuky na univerzitě třetího věku?

3.1 Jaké jsou rozdíly u studentů U3V v hodnocení podmínek výuky na univerzitě třetího věku v závislosti na věku?

Tabulka 18 Kontingenční tabulka – hodnocení výuky 2 v závislosti na věku

Proměnná	Analýza rozptylu (Dotazník U3V výsledky) Označ. efekty jsou význ. na hlad. $p < ,05000$			
	SČ efekt	SV efekt	PČ efekt	SČ chyba
Hodnocení výuky 2	2,526920	3	0,842307	60,70556

- Hodnocení výuky 2 – Hodnocení podmínek výuky

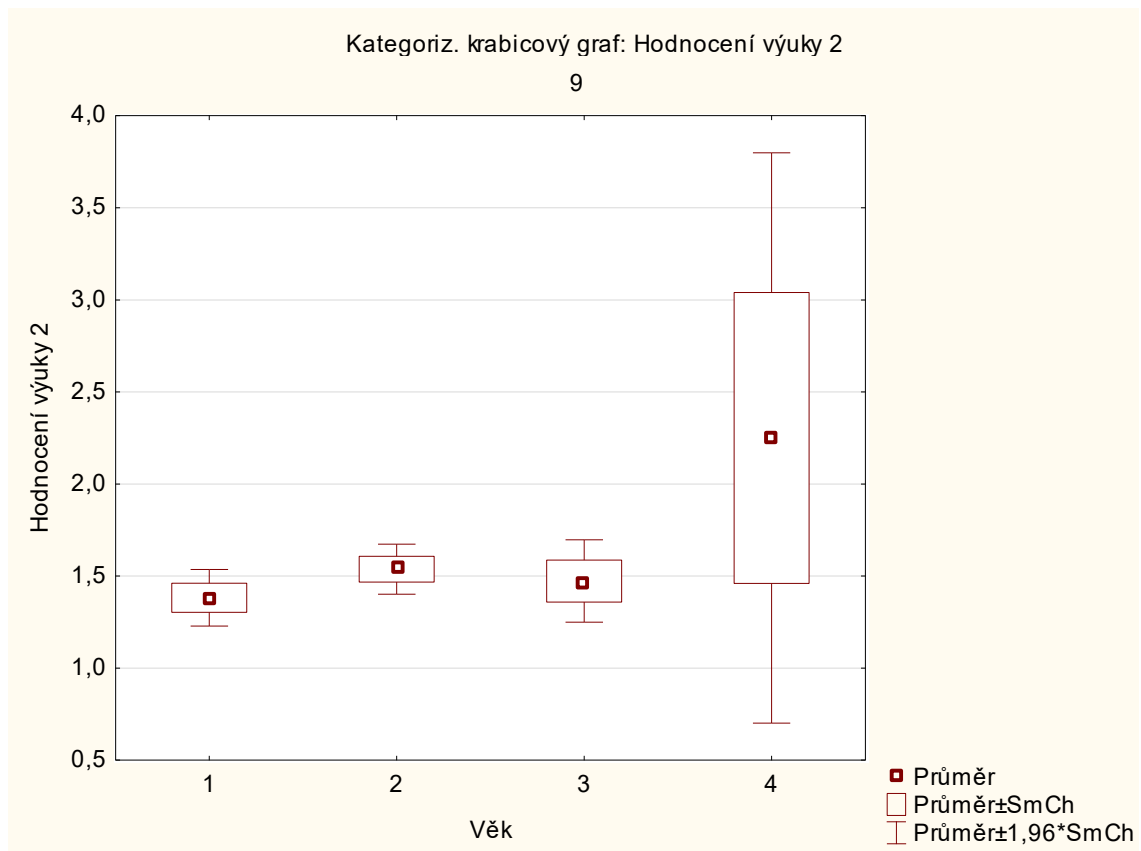
H₇₀: Předpokládáme, že neexistují rozdíly u studentů U3V v hodnocení podmínek výuky v závislosti na věku.

H_{7A}: Předpokládáme, že existují rozdíly u studentů U3V v hodnocení podmínek výuky v závislosti na věku.

Z uvedené tabulky č. 18 vyplývá, že **neexistují rozdíly v hodnocení podmínek výuky u studentů U3V v závislosti na věku ($p=0,130$; $p > 0,05$)**. Přijímáme tedy nulovou hypotézu. Nami stanovená hypotéza se potvrdila.

Pro lepší orientaci v kontingenční tabulce č. 18 níže přikládáme krabicový graf.

Graf 10 Hodnocení výuky 2 v závislosti na věku

- 1 – 50-60 let
- 2 – 61 – 70 let
- 3 – 71 – 80 let
- 4 – 81 a více let

3.2 Jaké jsou rozdíly u studentů U3V v hodnocení podmínek výuky na univerzitě třetího věku v závislosti na pohlaví?

Tabulka 19 Kontingenční tabulka – hodnocení výuky 2 v závislosti na pohlaví

Proměnná	t-testy, grupováno: Pohlaví (Dotazník U3V výsledky)				
	Průměr 1	Průměr 2	t	sv	p
Hodnocení výuky 2	1,556452	1,314815	1,435935	140	0,153252

- Hodnocení výuky 2 – Hodnocení podmínek výuky

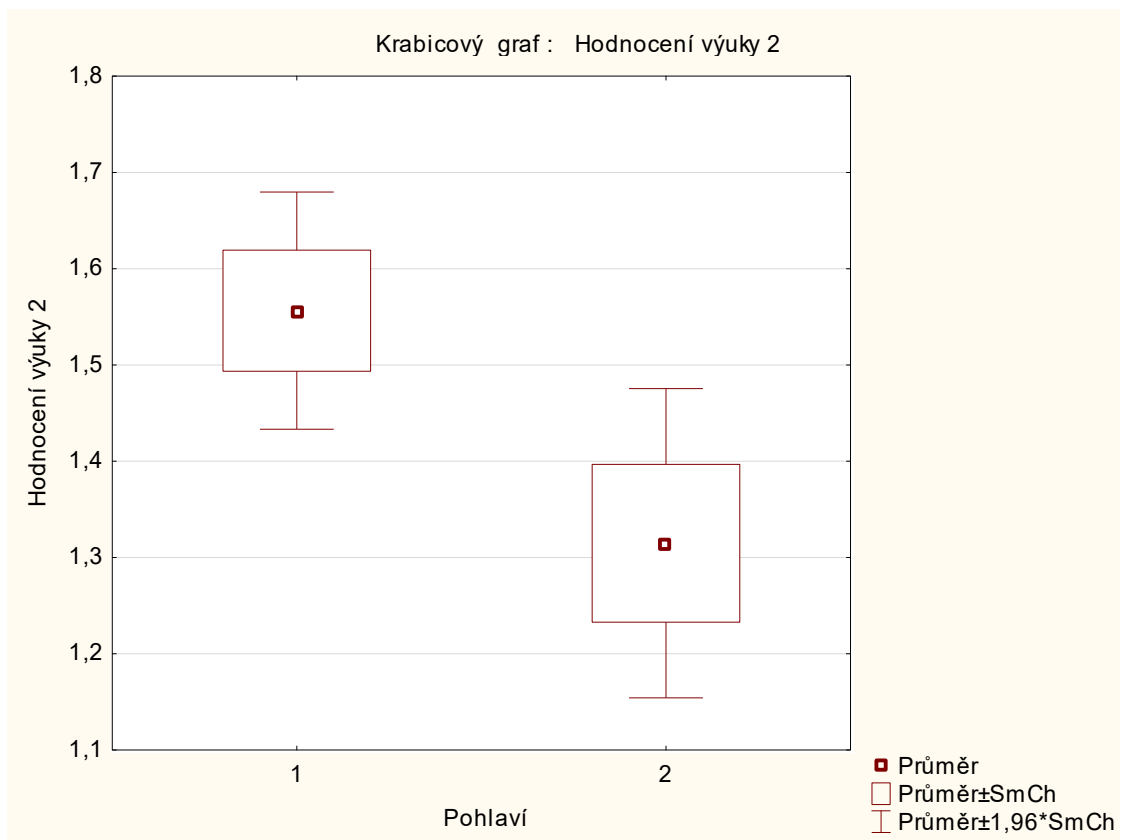
H_{80} : Předpokládáme, že neexistují rozdíly u studentů U3V v hodnocení podmínek výuky v závislosti na pohlaví.

H8_A: Předpokládáme, že existují rozdíly u studentů U3V v hodnocení podmínek výuky v závislosti na pohlaví.

Z uvedené tabulky č. 19 vyplývá, že *neexistují rozdíly v hodnocení podmínek výuky u studentů U3V v závislosti na pohlaví* ($p=0,153$; $p > 0,05$). Přijímáme tedy nulovou hypotézu. **Námi stanovená hypotéza se nepotvrdila.**

Pro lepší orientaci v kontingenční tabulce č. 19 níže přikládáme krabicový graf.

Graf 11 Hodnocení výuky 2 v závislosti na pohlaví

- 1 – ženy
- 2 – muži

3.3 Jaké jsou rozdíly u studentů U3V v hodnocení podmínek výuky na univerzitě třetího věku v závislosti na nejvyšším dosaženém vzdělání?

Tabulka 20 Kontingenční tabulka – hodnocení výuky 2 v závislosti na vzdělání

Proměnná	Analýza rozptylu (Dotazník U3V výsledky) Označ. efekty jsou význ. na hlad. $p < ,05000$			
	SČ efekt	SV efekt	PČ efekt	SČ chyba
Hodnocení výuky 2	1,831740	5	0,366348	61,40074

- Hodnocení výuky 2 – Hodnocení podmínek výuky

H_{9_0} : Předpokládáme, že neexistují rozdíly u studentů U3V v hodnocení podmínek výuky v závislosti na nejvyšším dosaženém vzdělání.

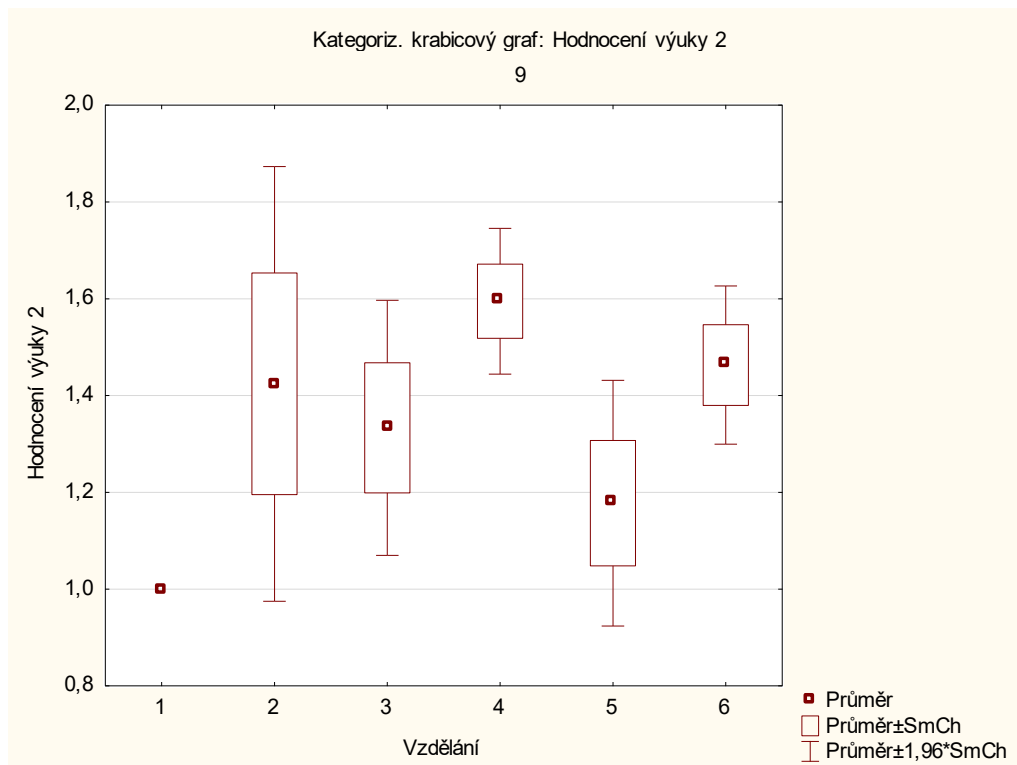
H_{9_A} : Předpokládáme, že existují rozdíly u studentů U3V v hodnocení podmínek výuky v závislosti na nejvyšším dosaženém vzdělání.

Z uvedené tabulky č. 20 vyplývá, že **neexistují rozdíly v hodnocení podmínek výuky u studentů U3V v závislosti na nejvyšším dosaženém vzdělání ($p=0,543$; $p > 0,05$).** Přijímáme tedy nulovou hypotézu. Námí stanovená hypotéza se potvrdila.

Pro lepší orientaci v kontingenční tabulce č. 20 níže přikládáme krabicový graf.

Graf 12 Hodnocení výuky 2 v závislosti na vzdělání

- 1 – základní vzdělání
- 2 – vyučení bez maturity
- 3 – střední bez maturity
- 3 – střední s maturitou
- 5 – vyšší odborné
- 6 - vysokoškolské

4. Jaké jsou návrhy studentů U3V na zlepšení výuky na univerzitě třetího věku?

4.1 Jaké jsou rozdíly u studentů U3V v návrzích na zlepšení výuky na univerzitě třetího věku v závislosti na věku?

Tabulka 21 Kontingenční tabulka – návrhy ke zlepšení v závislosti na věku

Proměnná	Analýza rozptylu (Dotazník U3V výsledky) Označ. efekty jsou význ. na hlad. $p < ,05000$				
	SČ efekt	SV efekt	PČ efekt	SČ chyba	SV chyba
Návrhy ke zlepšení výuky	0,377681	3	0,125894	116,4498	138

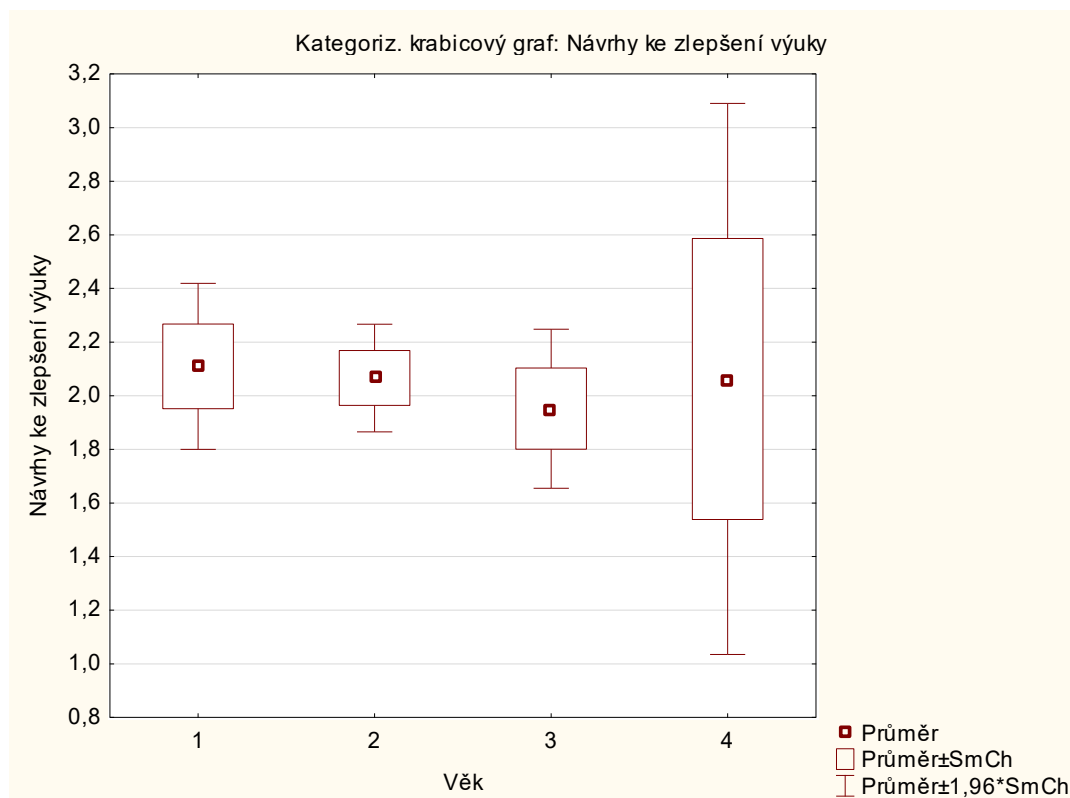
H_{10_0} : Předpokládáme, že *neexistují rozdíly v návrzích na zlepšení výuky u studentů U3V v závislosti na věku.*

H_{10_A} : Předpokládáme, že *existují rozdíly v návrzích na zlepšení výuky studentů U3V v závislosti na věku.*

Z uvedené tabulky č. 21 vyplývá, že *neexistují rozdíly v návrzích na zlepšení výuky u studentů U3V v závislosti na věku ($p=0,930$; $p > 0,05$).* Přijímáme tedy nulovou hypotézu. **Námi stanovená hypotéza se potvrdila.**

Pro lepší orientaci v kontingenční tabulce č. 21 níže přikládáme krabicový graf.

Graf 13 Návrhy ke zlepšení v závislosti na věku

- 1 - 50-60 let
- 2 – 61 – 70 let
- 3 – 71 – 80 let
- 4 – 81 a více let

4.2 Jaké jsou rozdíly u studentů U3V v návrzích na zlepšení výuky na univerzitě třetího věku v závislosti na pohlaví?

Tabulka 22 Kontingenční tabulka – návrhy ke zlepšení v závislosti na pohlaví

Proměnná	t-testy, grupováno: Pohlaví (Dotazník U3V výsledky)				
	Průměr 1	Průměr 2	t	sv	p
Návrhy ke zlepšení výuky	2,062500	1,930556	0,573317	140	0,567350

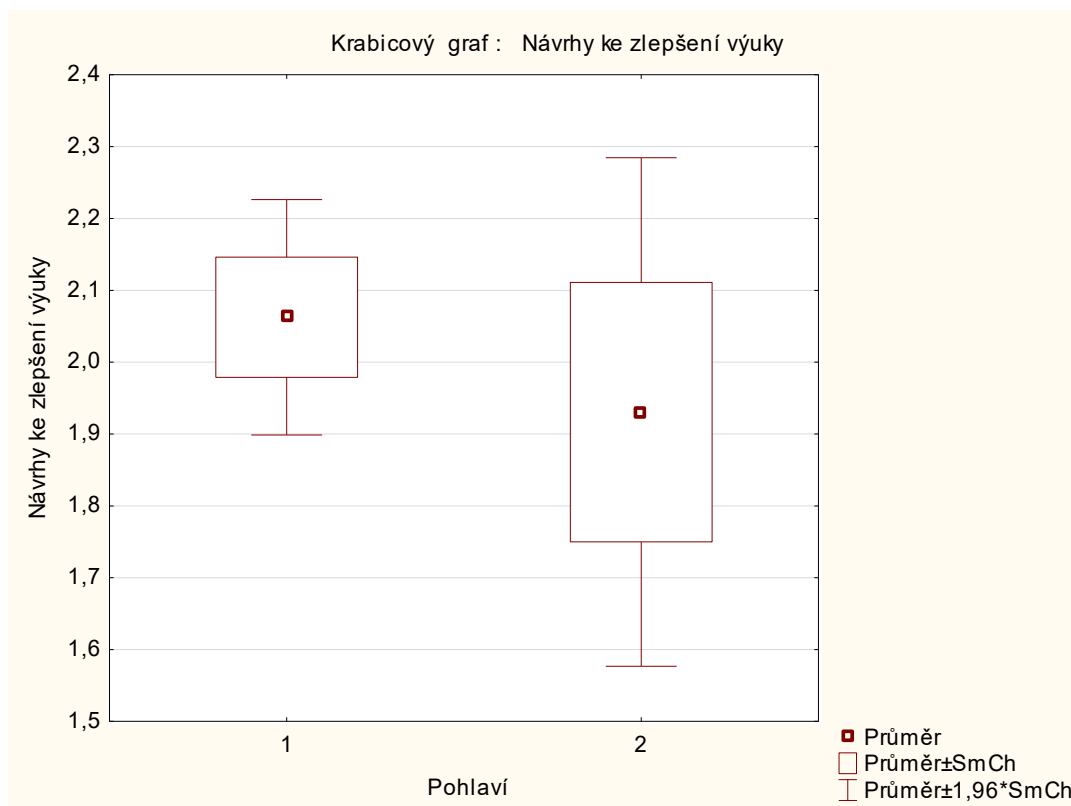
$H11_0$: Předpokládáme, že *neexistují rozdíly v návrzích na zlepšení výuky u studentů U3V v závislosti na pohlaví.*

$H11_A$: Předpokládáme, že *existují rozdíly v návrzích na zlepšení výuky studentů U3V v závislosti na pohlaví.*

Z uvedené tabulky č. 22 vyplývá, že *neexistují rozdíly v návrzích na zlepšení výuky u studentů U3V v závislosti na pohlaví ($p=0,567$; $p > 0,05$).* Přijímáme tedy nulovou hypotézu. Námi stanovená hypotéza se nepotvrdila.

Pro lepší orientaci v kontingenční tabulce č. 22 níže přikládáme krabicový graf.

Graf 14 Návrhy ke zlepšení v závislosti na pohlaví

- 1 – ženy
- 2 – muži

4.3 Jaké jsou rozdíly u studentů U3V v návrzích na zlepšení výuky na univerzitě třetího věku v závislosti na nejvyšším dosaženém vzdělání?

Tabulka 23 Kontingenční tabulka – návrhy ke zlepšení v závislosti na vzdělání

Proměnná	Analýza rozptylu (Dotazník U3V výsledky) Označ. efekty jsou významné na hlad. p < ,05000				
	SČ efekt	SV efekt	PČ efekt	SČ chyba	SV chyba
Návrhy ke zlepšení výuky	1,534498	5	0,306900	115,2930	136

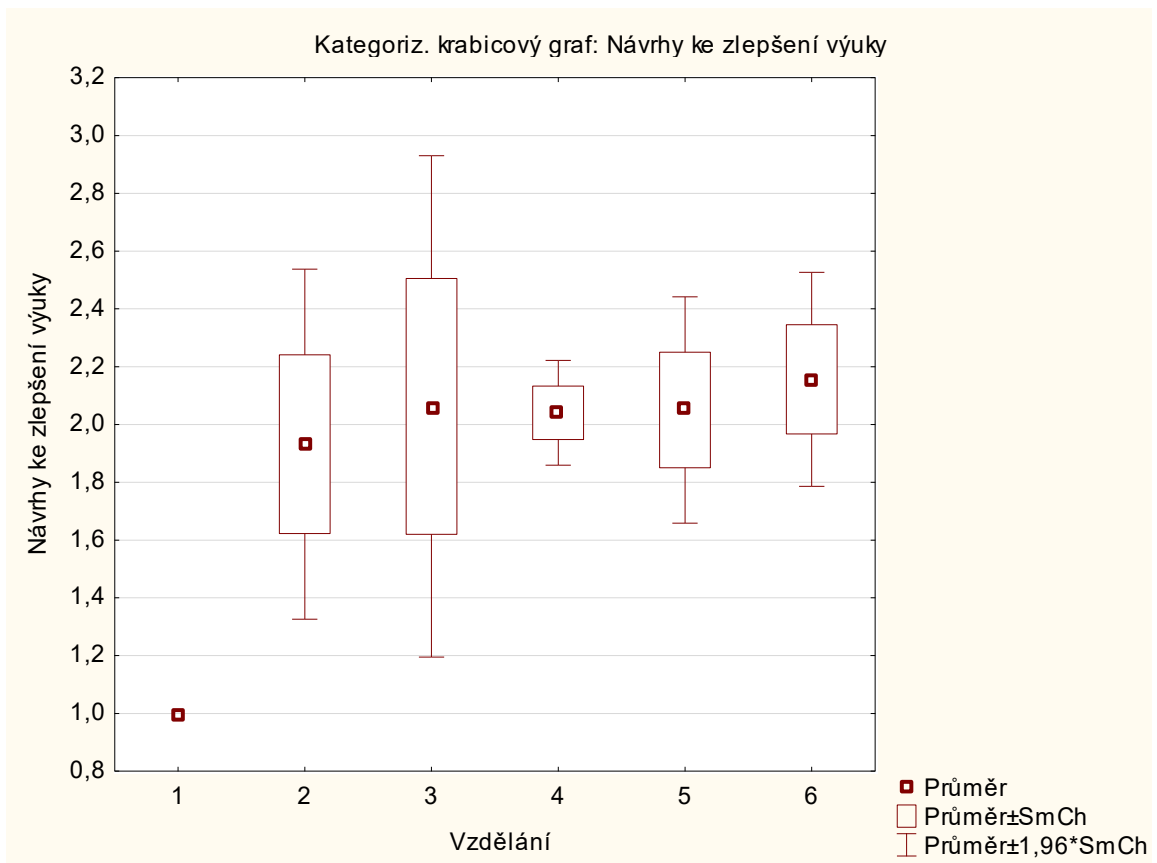
H12₀: Předpokládáme, že neexistují rozdíly v návrzích na zlepšení výuky u studentů U3V v závislosti na nejvyšším dosaženém vzdělání.

H12_A: Předpokládáme, že existují rozdíly v návrzích na zlepšení výuky studentů U3V v závislosti na nejvyšším dosaženém vzdělání.

Z uvedené tabulky č. 23 vyplývá, že *neexistují rozdíly v návrzích na zlepšení výuky u studentů U3V v závislosti na nejvyšším dosaženém vzdělání* ($p=0,874$; $p > 0,05$). Přijímáme tedy nulovou hypotézu. Námí stanovená hypotéza se nepotvrdila.

Pro lepší orientaci v kontingenční tabulce č. 23 níže přikládáme krabicový graf.

Graf 15 Návrhy ke zlepšení v závislosti na vzdělání

- 1 – základní vzdělání
- 2 – vyučení bez maturity
- 3 – střední bez maturity
- 3 – střední s maturitou
- 5 – vyšší odborné
- 6 - vysokoškolské

Tabulka 24 Rozložení odpovědí respondentů dotazníkového šetření u položky
č. 30

Odpověď	Počet
obor psychologie	4
zařazení exkurzí	10
snížit platbu za studium	3
častější výuka	5

Z uvedených odpovědí je zřejmé, že studenti U3V vyžadují zařazení exkurzí do výuky. Někteří studenti vyžadují, aby výuka probíhala častěji. Studenti by také uvítali, kdyby se do studijní nabídky zařadil studijní program z oboru psychologie. Menší zastoupení studentů vyžaduje snížit platbu za studium na univerzitě třetího věku.

6.2 Diskuze

V následující podkapitole jsou shrnuty výsledky výzkumu, jehož cílem bylo zjistit, jak studenti U3V hodnotí nabídku studia, jak hodnotí obsah a výsledky výuky, jak hodnotí podmínky výuky a jaké jsou návrhy ke zlepšení výuky na univerzitě třetího věku. Výzkum byl proveden pomocí kvantitativního šetření, konkrétně se jednalo o dotazník vlastní konstrukce.

Našeho výzkumu se zúčastnilo více žen než mužů. Největší zastoupení měla věková kategorie ve věku 61-70 let. Největší zastoupení v dosaženém vzdělání měla kategorie střední s maturitou. Dále se našeho výzkumu zúčastnilo nejvíce studentů U3V, kteří studují studijní obor s názvem Právo. Na závěr první části dotazníků, jsme zjišťovali délku studia studentů U3V. Dva roky délky studia mělo v našem výzkumu největší zastoupení.

Nejprve bylo zjišťováno, jak hodnotí studenti nabídku studia na univerzitě třetího věku v závislosti na věku. Bylo zjištěno, že neexistují rozdíly v hodnocení nabídky studia u studentů na univerzitě třetího věku v závislosti na věku. Čímž naše stanovená hypotéza byla potvrzena. Následně byly zjišťovány rozdíly v hodnocení nabídky studia v závislosti na pohlaví. Bylo zjištěno, že existují rozdíly v hodnocení nabídky studia u studentů univer-

zity třetího věku v závislosti na pohlaví. Námi stanovená hypotéza se nepotvrdila. Dále byly zjišťovány rozdíly v hodnocení nabídky studia u studentů univerzity třetího věku v závislosti na nejvyšším dosaženém vzdělání. Bylo zjištěno, že neexistují rozdíly v hodnocení nabídky studia u studentů univerzity třetího věku v závislosti na nejvyšším dosaženém vzdělání. Námi stanovená hypotéza byla na základě testu zamítnuta.

Následně byly zjišťovány rozdíly v hodnocení obsahu a výsledků výuky u studentů na univerzitě třetího věku v závislosti na věku. Bylo zjištěno, že neexistují rozdíly v hodnocení obsahu a výsledků u studentů univerzity třetího věku v závislosti na věku. Námi stanovená hypotéza byla zamítnuta. Dále bylo zjišťováno, zda jsou rozdíly v hodnocení obsahu a výsledků výuky u studentů univerzity třetího věku v závislosti na pohlaví. Prostřednictvím t-testu jsme zjistili, že neexistují rozdíly v hodnocení obsahu a výsledků výuky u studentů univerzity třetího věku v závislosti na pohlaví. Námi stanovená hypotéza se potvrdila. Následovalo zjištění, zda jsou rozdíly v hodnocení obsahu a výsledků výuky u studentů univerzity třetího věku v závislosti na nejvyšším dosaženém vzdělání. Na základě testu jsme dospěli k zjištění, že neexistují rozdíly v hodnocení obsahu a výsledků výuky u studentů univerzity třetího věku v závislosti na nejvyšším dosaženém vzdělání. Hypotéza, které námi byla stanovena, se potvrdila.

Dále bylo zjišťováno, zda existují nebo neexistují rozdíly v hodnocení podmínek výuky u studentů univerzity třetího věku v závislosti na věku. Pomocí testu jsme došli k výsledku, že neexistují rozdíly v hodnocení podmínek výuky u studentů univerzity třetího věku v závislosti na věku. Námi stanovená hypotéza se tudíž potvrdila. Následovalo zjištění, zda existují nebo naopak neexistují rozdíly v hodnocení podmínek výuky u studentů univerzity třetího věku v závislosti na pohlaví. Prostřednictvím testu bylo zjištěno, že neexistují rozdíly v hodnocení podmínek výuky u studentů univerzity třetího věku v závislosti na pohlaví. Námi stanovená hypotéza se nepotvrdila. Jako poslední závislost v oblasti hodnocení podmínek výuky u studentů univerzity třetího věku bylo zvoleno nejvyšším dosažené vzdělání. Zde bylo zjištěno, že neexistují rozdíly v hodnocení podmínek výuky u studentů na univerzitě třetího věku v závislosti na nejvyšším dosaženém vzdělání. Z tohoto důvodu jsme námi stanovenou hypotézu potvrdili.

Jako poslední byly zjišťovány rozdíly v návrzích ke zlepšení výuky u studentů na univerzitě třetího věku a to závislosti na věku, pohlaví a nejvyšším dosaženém vzdělání. Pomocí testů bylo zjištěno, že v závislosti na věku neexistují rozdíly v návrzích pro zlepšení výuky u studentů univerzity třetího věku. Proto jsme námi stanovenou hypotézu potvrdili. Ná-

sledně byly zjišťovány rozdíly v závislosti na pohlaví. Zjistilo se, že neexistují rozdíly v návrzích ke zlepšení výuky u studentů univerzity třetího věku v závislosti na pohlaví. Hypotéza, která námi byla stanovena, se nepotvrdila. Poslední závislost byla zjišťována na nejvyšším dosaženém vzdělání. Došli jsme k výsledku, že neexistují rozdíly v návrzích na zlepšení výuky u studentů univerzity třetího věku v závislosti na nejvyšším dosaženém vzdělání. Jelikož neexistují rozdíly, námi stanovenou hypotézu jsme zamítli.

V poslední položce v dotazníku (otevřená položka) se nejčastěji objevovaly návrhy ke zlepšení výuky, častější konání exkurzí. Jednat by se mělo o návštěvu výstav, galerií a muzeí. Dále si studenti U3V přejí častější konání výuky. Nejlépe by uvítali, kdyby výuka na U3V probíhala každý týden. Někteří studenti U3V, kteří se našeho výzkumu zúčastnili, by ocenili, kdyby univerzita do nabídky studia zařadila obor psychologie. Menší zastoupení u studentů U3V měl návrh ke snížení platby za studium, které si musí studenti U3V platit. V ostatních případech se vyskytovaly velmi kladné odpovědi.

ZÁVĚR

Diplomová práce se zabývala vzděláváním seniorů na univerzitě třetího věku. Senioři se těší lepšímu zdraví a chtějí svůj volný čas smysluplně využít. Vzdělávání nabízí seniorům nejen možnost získat nové informace ale také nové přátele.

V teoretické části diplomové práce jsme se zaměřili na zpracování literatury z oblasti stáří a stárnutí. Jsou zde popisovány i pojmy které se stárnutím souvisí. Charakterizováno je stárnutí fyzické, psychické i sociální. Do teoretické části jsme také zařadili dělení věku s využitím více autorů. Jelikož se práce zabývá vzděláváním seniorů, je důležitou kapitolou součástí teoretické části vzdělávání seniorů. Poslední část se věnuje univerzitám třetího věku.

V praktické části jsme se prostřednictvím dotazníkového šetření snažili zjistit, jak studenti U3V hodnotí nabídku studia. Dále jsme zjišťovali, jak hodnotí obsah a výsledky výuky a jak hodnotí podmínky výuky. V poslední řadě jsme se snažili zjistit, jaké návrhy mají studenti U3V ke zlepšení výuky na Univerzitě třetího věku ve Zlíně. Z výzkumu vyplynulo, že existují rozdíly v hodnocení nabídky studia v závislosti na pohlaví. Muži hodnotili nabídku studia na U3V záporněji než ženy. Nabízená nabídka studia mužům přijde, málo dostačující a rádi by uvítali více z možností nabídky studia. Také nejsou informováni o tom, zda při sestavování nabídky studijních oborů se univerzita třetího věku řídí zájmem studentů. V hodnocení nabídky studia v závislosti na věku a nejvyšším dosaženém vzdělání neexistují rozdíly.

Dále z našeho výzkumu bylo zjištěno, že mezi studenty univerzity třetího věku neexistují rozdíly v hodnocení obsahu a výsledků výuky. Následně jsme se zaměřili u studentů univerzity třetího věku na rozdíly v hodnocení podmínek výuky a to v závislosti na věku, pohlaví a nejvyšším dosaženém vzdělání. Dle našeho zkoumání bylo zjištěno, že neexistují rozdíly v hodnocení podmínek výuky. Jako poslední byly zjišťovány návrhy ke zlepšení výuky na univerzitě třetího věku. Bylo zjištěno, že věk, pohlaví ani nejvyšší dosažené vzdělání nemá na návrhy ke zlepšení výuky vliv.

K návrhům na zlepšení výuky nám ještě posloužila jedna otevřená položka v dotazníku. V odpovědích se vyskytovaly návrhy: pořádat exkurze, zařadit do nabídky studia obor psychologie, častější konání výuky a snížit platbu za studium. U této položky jsme se v mnoha případech setkali s velmi kladným hodnocením. Jedno se o spokojenost s organizací U3V, s tím, že materiály k přednáškám jsou přehledné a v dostatečném rozsahu.

hu. Rovněž studenti U3V hodnotí chování přednášecích k seniorům velmi vstřícně a hodnotí přednášky na vysoké úrovni. Někteří studenti také vděčí U3V za nové kamarády.

Studenti U3V se kterými jsme se v rámci našeho výzkumu setkali, byli velmi ochotní a nadšení učit se něčemu novému.

Na závěr lze říci, že vzdělávání je pro seniory jedna z možností, jak trávit tvůj život aktivně, který dává něco nového. Poděkování patří všem studentům U3V, kteří nám rádi a ochotně vyplnili dotazník. Přejeme všem hodně krásných okamžiků prožitých na univerzitě třetího věku.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BARTÁK, Jan, 2008. *Jak vzdělávat dospělé*. Praha: Alfa Nakladatelství. ISBN 978-80-97197-12-7.
- [2] BENEŠ, Milan, 2008. *Andragogika*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2580-2.
- [3] BENEŠOVÁ, Dana, 2014. *Getontagogika: vybrané kapitoly*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. ISBN 978-80-7452-039-6.
- [4] ČEVELA, Rostislav, Zdeněk KALVACH a Libuše ČELEDOVÁ, 2012. *Sociální gerontologie: úvod do problematiky*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3901-4.
- [5] ČORNANIČOVÁ, Petra. 2007. *Edukácia seniorov*. Bratislava: Univerzita Komenského. ISBN 978-80-223-2287-4.
- [6] HAŠKOVCOVÁ, Helena, 2010. *Fenomén stáří*. Praha: Havlíček Brain Team, ISBN 978-80-87109-19-9.
- [7] HEGYL, Ladislav, 2001. *Klinické a sociálne aspekty ošetrovania starších ľudí*. Trnava: Slovak Academic Press. ISBN 80-88908-80-9.
- [8] HOMEROVÁ, Iva a kol., 2014. *Průvodce vyšším věkem: manuál pro seniory a jejich pečovatele*. Praha: Mladá fronta. ISBN 978-80-204-3119-6.
- [9] HLADÍLEK, Miroslav, 2004. *Úvod do didaktiky*. Praha: Vysoká škola J.A. Komenského. ISBN 80-86723-07-0.
- [10] HROZENSKÁ, Martina a Dagmar DVOŘÁČKOVÁ, 2013. *Sociální péče o seniory*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4139-0.
- [11] CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1369-4.
- [12] JANIŠ, Kamil a Jitka SKOPALOVÁ, 2016. *Volný čas seniorů*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5535-9
- [13] JAROŠOVÁ, Darja, 2006. *Péče o seniory*. Ostrava: Ostravská univerzita, ISBN 80-7368-110-2.
- [14] JUŘENÍKOVÁ, Petra, 2010. *Zásady edukace v ošetrovatelské praxi*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2171-2.
- [15] KEZBA, Vladimír, 2005. *Psychosociální determinanty zdraví*. Praha: Akademia. ISBN 80-200-1307-5.

- [16] KLEVETOVÁ, Dana a Irena DLABALOVÁ, 2008. *Motivační prvky při práci se seniory*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2169-9.
- [17] KOZÁKOVÁ, Zdeňka a Oldřich Müller, 2006. *Aktivizační přístupy k osobám seniorského věku*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 80-244-1552-6.
- [18] MALÍKOVÁ, Eva, 2011. *Péče o seniory v pobytových sociálních zařízeních*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3148-3.
- [19] MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. 2003. *Výukové metody*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-039-5.
- [20] MLÝNKOVÁ, Jana, 2011. *Péče o staré občany. Učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3872-7.
- [21] MÜHLPACHR, Pavel, 2004. *Gerontopedagogika*. Brno: Masarykova univerzita v Brně. ISBN 80-210-3345-2.
- [22] MUŽÍK, Jaroslav, 2004. *Androdidaktika*. Praha: ASPI. ISBN 80-7357-045-9.
- [23] ONDRÁKOVÁ, Jana, 2012. *Vzdělávání seniorů a jeho specifika*. Červený Kostelec: Pavel Mervart. ISBN 978-80-7465-038-3.
- [24] PALÁN, Zdeněk, 2003. *Základy andragogiky*. Praha: Vysoká škola J.A. Komenského. ISBN 80-86723-03_8.
- [25] PETŘKOVÁ, Anna, 2006. *Psychologie učení a vzdělávání dospělých: studijní text pro distanční studium*. Olomouc: Hanex. ISBN 80-85783-63-0.
- [26] PETŘKOVÁ, Anna a Rozália ČORNANIČOVÁ, 2004. *Gerontagogika, úvod do teorie a praxe edukace seniorů*. Olomouc: UP Olomouc. ISBN 80-244-0879-1.
- [27] SKALKA, Jarolím a Emil LIVEČKA, 1979. *Slovník pedagogiky dospělých*. Praha: ÚŠI. ISBN 80-04-21636.
- [28] STERNBERG, Robert J., 2009. *Kognitivní psychologie*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-638-4.
- [29] STUARD – HAMILTON, 1999. *Psychologie stárnutí*. Praha: Portál. ISBN 8071782742.
- [30] SÝKOROVÁ, Dana, 2007. *Autonomie ve stáří: kapitoly z gerontosociologie*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 978-80-86429-62-5.

- [31] ŠERÁK, Michal, 2009. *Zájemové vzdělávání dospělých*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-551-6.
- [32] ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Lucie SMÉKALOVÁ, 2015. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5446-8.
- [33] TROEN R., Bruce, 2003. *The Biology of Ageing*. New York: The Mount Sinai Journal of Medicine. ISBN 1931-7581.
- [34] VÁGNEROVÁ, Marie, 2000. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-308-0.
- [35] VENGLÁŘOVÁ, Martina, 2007. *Problematické situace v péči o seniory: příručka pro zdravotnické a sociální pracovníky*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2170-5.
- [36] VÁGNEROVÁ, Marie, 2007. *Vývojová psychologie II: dospělost a stáří*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1318-5.
- [37] WEBER, P., a kol., 2000. *Minimum z klinické gerontologie pro lékaře a sestru v ambulanci*. Brno: IDV PZ. ISBN 80-7013-314-7.

Seznam internetových zdrojů:

- [38] *Univerzita třetího věku, Základní informace* [online], ©2000 - 2017. Univerzita Tomáše Bati. [cit. 2017-03-06]. Dostupné z: <http://www.utb.cz/chci-studovat/univerzita-tretiho-veku>
- [39] RABUŠIC, Ladislav, 2002. *Stárnutí populace jako pohroma nebo jako sociální výzva?* [online]. ©2017 [cit. 2017-01-31]. Dostupné z: <http://praha.vupsv.cz/fulltext/starpop.pdf>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

UTB Univerzita Tomáše Bati.

U3V Univerzita třetího věku.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Pyramida motivace učení seniorů	27
---	----

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Změny ve stáří	14
Tabulka 2 Faktory zlepšující či zhoršující zapamatování informací u seniorů	20
Tabulka 3 Klasifikace vzdělávacích metod podle jejich vztahu k praxi účastníků výuky	33
Tabulka 4 Počet studentů.....	43
Tabulka 5 Rozdělení otázek v dotazníku.....	44
Tabulka 6 Přiřazená čísla k pohlaví	47
Tabulka 7 Přiřazená čísla k věkové kategorii	47
Tabulka 8 Přiřazená čísla ke vzdělání	48
Tabulka 9 Přiřazená čísla z hodnocení výuky	48
Tabulka 10 Pohlaví.....	49
Tabulka 11 Délka studia	52
Tabulka 12 Kontingenční tabulka – Nabídka studia v závislosti na věku.....	52
Tabulka 13 Kontingenční tabulka – Nabídka studia v závislosti na pohlaví.....	53
Tabulka 14 Kontingenční tabulka – Nabídka studia v závislosti na vzdělání	55
Tabulka 15 Kontingenční tabulka – Hodnocení výuky 1 v závislosti na věku.....	56
Tabulka 16 Kontingenční tabulka – hodnocení výuky 1 v závislosti na pohlaví	57
Tabulka 17 Kontingenční tabulka – hodnocení výuky 1 v závislosti na vzdělání.....	59
Tabulka 18 Kontingenční tabulka – hodnocení výuky 2 v závislosti na věku	61
Tabulka 19 Kontingenční tabulka – hodnocení výuky 2 v závislosti na pohlaví	62
Tabulka 20 Kontingenční tabulka – hodnocení výuky 2 v závislosti na vzdělání.....	64
Tabulka 21 Kontingenční tabulka – návrhy ke zlepšení v závislosti na věku	66
Tabulka 22 Kontingenční tabulka – návrhy ke zlepšení v závislosti na pohlaví.....	67
Tabulka 23 Kontingenční tabulka – návrhy ke zlepšení v závislosti na vzdělání	68
Tabulka 24 Rozložení odpovědí respondentů dotazníkového šetření u položky č. 30	70

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 Výsečový graf z věku	49
Graf 2 Výsečový graf z nejvyššího dosaženého vzdělání	50
Graf 3 Výsečový graf ze studijního programu.....	51
Graf 4 Nabídka studia v závislosti na věku	53
Graf 5 Nabídka studia v závislosti na věku	54
Graf 6 Nabídka studia v závislosti na nejvyšším dosaženém vzdělání	55
Graf 7 Hodnocená výuky 1 v závislosti na věku	57
Graf 8 Hodnocení výuky 1 v závislosti na pohlaví.....	58
Graf 9 Hodnocení výuky 1 v závislosti na vzdělání.....	60
Graf 10 Hodnocení výuky 2 v závislosti na věku	62
Graf 11 Hodnocení výuky 2 v závislosti na pohlaví.....	63
Graf 12 Hodnocení výuky 2 v závislosti na vzdělání.....	65
Graf 13 Návrhy ke zlepšení v závislosti na věku.....	66
Graf 14 Návrhy ke zlepšení v závislosti na pohlaví.....	68
Graf 15 Návrhy ke zlepšení v závislosti na vzdělání	69

SEZNAM PŘÍLOH

P I Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Dotazník pro účastníky Univerzity třetího věku ve Zlíně

Vážení studenti,

jsem studentka 2. ročníku navazujícího magisterského studia oboru Sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati FHS ve Zlíně. Chtěla bychom Vás požádat o vyplnění dotazníku, který se vztahuje na Vzdělávání seniorů na univerzitě třetího věku. Dotazník je anonymní a všechny informace z něj využiji pouze jako podklady k výzkumu v praktické části diplomové práce. Přečtěte si každý výrok a zaškrtněte číslo, které vyjadřuje míru souhlasu nebo nesouhlasu (**od 1 – naprosto souhlasím až po 5 – naprosto nesouhlasím**).

Děkuji za Váš čas.

Barbora Mahdalová

1. Jaké je Vaše pohlaví?	žena	muž
---------------------------------	------	-----

2. Do jaké věkové kategorie patříte?	50 - 60 let	61 - 70 let	71 - 80 let	81 a více let
---	-------------	-------------	-------------	---------------

3. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?	základní	vyučení bez maturity	střední bez maturity
	střední s maturitou	vyšší odborné	vysokoškolské

4. Jaký studijní program absolvujete?

5. Jak dlouho na Univerzitě třetího věku studujete?

HODNOCENÍ NABÍDKY STUDIA

6.	Nabídka studia je pro mě dostačující.	1	2	3	4	5
7.	Uvítal(a) bych více z možností nabídky studia.	1	2	3	4	5
8.	Nabídka studia mě zaujala (dala mi možnost dál na sobě pracovat, rozvíjet se)	1	2	3	4	5
9.	Při sestavování nabídky studijních programů se univerzita řídí zájmem studentů.	1	2	3	4	5

HODNOCENÍ OBSAHU A VÝSLEDKŮVÝUKY

10.	Porozuměl(a) jsem, co bylo cílem výuky.	1	2	3	4	5
11.	Požadavky na mne kladené byly jasné a srozumitelné.	1	2	3	4	5
12.	Studijní materiál, který jsem měl(a) k dispozici, byl užitečný.	1	2	3	4	5
13.	Výuka byla dobře strukturovaná.	1	2	3	4	5
14.	Témata přednášek jsou vybírána tak, aby byla zajímavá a přínosná.	1	2	3	4	5
15.	Hodně jsem se naučil(a).	1	2	3	4	5
16.	Dozvěděl(a) jsem se nové informace.	1	2	3	4	5

HODNOCENÍ PODMÍNEKVÝUKY

17.	Kvalita a odbornost lektorů je na velmi dobré úrovni.	1	2	3	4	5
18.	Lektoři mají příjemné vystupování a přístup k posluchačům.	1	2	3	4	5
19.	Technické vybavení učeben považuji za dostačující.	1	2	3	4	5
20.	Učebny zajišťují veškerý komfort a pohodlí pro výuku.	1	2	3	4	5
21.	Čas výuky mně vyhovoval.	1	2	3	4	5
22.	Studium mi zajímavě a užitečně vyplnilo můj volný čas.	1	2	3	4	5
23.	Celkovou organizaci výuky považuji za přijatelnou.	1	2	3	4	5
24.	Výše úhrad za kurzy je optimální.	1	2	3	4	5
25.	Péči o posluchače U3V považuji za velmi dobrou.	1	2	3	4	5

NÁVRHY NA ZLEPŠENÍ VÝUKY

26.	Studium by mělo přinášet zejména poznatky z klasických věd (historie, literatura, matematika, ...)	1	2	3	4	5
27.	Studium by mělo přinášet informace z různých věd a oborů (nezaměřovat se jen na jeden vybraný)	1	2	3	4	5
28.	Přednášky by měly být zaměřeny hlavně na problémy a změny spojené se seniorským věkem	1	2	3	4	5
29.	Posluchači by měli mít možnost vyjádřit se během semestru, jaká témata je zajímají, a U3V by je zařadila v příštím semestru do výuky	1	2	3	4	5

30.	Napište jiné své názory či připomínky:
------------	--